

Аналітична записка
з питань порівняльного законодавства
щодо інтеграції до (набуття членства в) Організації Північноатлантичного
договору (НАТО) Фінляндії, Північної Македонії, Чорногорії, Хорватії,
Албанії, Литви, Латвії, Естонії,
а також співробітництва з НАТО Ізраїлю*

Анотація

В аналітичній записці досліджується досвід окремих держав Європи щодо інтеграції до Організації Північноатлантичного договору (Північноатлантичного альянсу) (англ. North Atlantic Treaty Organization, NATO, далі – НАТО або Альянс). У цьому контексті розглядаються основні етапи та процедури євроатлантичної інтеграції, ключові моделі співробітництва (співпраці) з НАТО, які використовувалися державами-кандидатами. Зазначаються спільні та відмінні ознаки щодо процедур приєднання до НАТО різних країн.

Особливу увагу приділено співвідношенню політичних рішень, які ухвалювалися керівництвом кожної країни з питань інтеграції до Альянсу, та відповідного законодавчого забезпечення процесу набуття членства в НАТО. У зв'язку з цим відзначається роль парламентів країн щодо створення правових умов для вступу держав-кандидатів у НАТО, зокрема: підготовки та прийняття необхідних концептуальних документів, внесення змін до Конституцій, ухвалення законів у сфері міжнародної діяльності, оборони та національної безпеки, інших законодавчих актів, спрямованих на адаптацію законодавства та здійснення відповідних реформ згідно з нормативами та стандартами, прийнятими в НАТО.

Враховуючи актуальність для України використання зарубіжного досвіду інтеграції в НАТО, зазначені питання детально проаналізовано на прикладі національного законодавства тих держав, які набули членства в Альянсі в останній період (із 2009 по 2023 роки), зокрема і країн Балтії, які як колишні радянські республіки мали аналогічну з Україною політичну та правову системи.

З огляду на можливість використання Україною досвіду співробітництва з Альянсом його партнерів, які не є членами блоку, окремо висвітлені особливості взаємовідносин із НАТО Держави Ізраїль.

I. Вступна частина.

Правовою підставою щодо вступу в НАТО нових членів є стаття 10 Північноатлантичного договору – основного установчого документа щодо створення та функціонування Північноатлантичного альянсу, підписаного у Вашингтоні (США), округ Колумбія 4 квітня 1949 року¹.

Відповідно до положень цього документа Сторони договору можуть за одностайною згодою запросити приєднатися до нього будь-яку іншу європейську

¹ Північноатлантичний договір НАТО: Договір, Пакт, Міжнародний документ від 04.04.1949. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/950_008#Text

державу, яка здатна втілювати в життя принципи цього Договору, а також сприяти безпеці в Північноатлантичному регіоні. Запрошена таким чином держава може стати Стороною Північноатлантичного договору шляхом передачі свого документа про приєднання на збереження урядові Сполучених Штатів Америки. Уряд США повідомляє кожну із Сторін про депонування у нього кожного такого документа про приєднання.

У Договорі визначено, що базовими принципами, яких мають дотримуватися всі його учасники, є демократія, свобода особистості та верховенство права.

Вступ нових країн потребує схвалення всіх існуючих держав-членів НАТО. Незважаючи на сформульовані НАТО загальні критерії, яким має відповідати країна, що претендує на членство в Альянсі, кожна держава-член може висунути окремі критерії та вимоги, яких необхідно досягти.

Окрім відповідності певним вимогам і критеріям, країни, які прагнуть приєднатися до НАТО, мають пройти багаторівневий процес інтеграції, що передбачає здійснення політичного діалогу та поступової військової інтеграції до Альянсу. Процес приєднання проходить під контролем Північноатлантичної Ради (North Atlantic Council) – керівного органу НАТО.

Починаючи з Римського саміту НАТО 1991 року та Брюсельського саміту НАТО 1994 року, для майбутніх членів НАТО встановлено необхідність проходження попередньої процедури співробітництва (співпраці) з Альянсом у межах таких програм, як «Північноатлантичне співробітництво» та «Партнерство заради миру». Остання модель співпраці в указаному контексті має безумовно пріоритетний характер.

Ініціативу «Партнерство заради миру» (Partnership for Peace, ПЗМ)² було започатковано в січні 1994 року під час Брюссельського саміту НАТО главами держав і урядів держав-членів Альянсу. «Партнерство заради миру» – це програма практичної двосторонньої співпраці між окремими державами євроатлантичного партнерства і НАТО. Вона дозволяє країнам-партнерам вибудовувати індивідуальні відносини з НАТО, обираючи власні пріоритети співпраці³.

Офіційною основою Програми «Партнерство заради миру» є рамковий документ, що був оприлюднений Альянсом в 1994 році одночасно із запрошенням зацікавлених країн до участі у Програмі ПЗМ. Документом закріплено зобов'язання держав-членів НАТО проводити консультації з будь-якою державою-партнером, що є учасником названої Програми, із питань територіальної цілісності, політичної незалежності або безпеки.

Наступною базовою моделлю співробітництва країни-кандидата під час процедури інтеграції до НАТО є виконання отриманого нею «Плану дій щодо членства» (Membership Action Plan, MAP, або ПДЧ). Зазначену модель було

² The North Atlantic Treaty Organization. Declaration of the Heads of State and Government. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_24470.htm

³ The North Atlantic Treaty Organization. Partnership for Peace programme. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_50349.htm

розроблено та прийнято Альянсом у квітні 1999 року на Вашингтонському саміті НАТО з метою допомоги та сприяння країнам-кандидатам якомога ретельніше підготуватися до членства в НАТО.

План дій щодо членства в НАТО (ПДЧ) складається з п'яти розділів, а саме: «I. Політичні та економічні питання; II. Оборона / військові питання; III. Питання ресурсів; IV. Питання безпеки; V. Правові питання». У кожному з розділів ПДЧ визначено питання, які можуть бути предметом обговорення (список не є вичерпним), та висвітлюються механізми, за допомогою яких країна-кандидат може якнайкраще здійснювати підготовку до можливого отримання членства.

Для виконання ПДЧ кожній державі-кандидату запропоновано розробити річну (щорічну) індивідуальну національну програму для підготовки до можливого майбутнього членства із визначенням у ній: 1) цілей та завдань підготовки; 2) конкретних заходів, що вживатимуться; 3) відповідальних органів за їх виконання; 4) графіку роботи над конкретними етапами цієї підготовки.

По суті, така програма є основою для моніторингу Альянсом прогресу, досягнутого державами-кандидатами на шляху до їх членства в НАТО та забезпечення зворотного зв'язку з ними⁴.

При цьому План дій щодо членства має також включати такі обов'язкові компоненти:

- подання державами-кандидатами на членство річних (щорічних) індивідуальних національних програм (individual annual national programmes) підготовки до можливого майбутнього членства, що охоплюють вищезазначені політичні, економічні, оборонні, ресурсні (фінансові та військові), а також безпекові та правові аспекти;

- цілеспрямований і відвертий механізм зворотного зв'язку щодо прогресу, досягнутого державами-кандидатами у виконанні їх програм, який включає політичні й технічні поради, а також щорічні зустрічі на рівні Північноатлантичної Ради для оцінки такого прогресу;

- координаційний центр для допомоги державам-кандидатам у оборонній / військовій сфері;

- оборонне планування для кандидатів, яке включає розробку та перегляд узгоджених цілей планування⁵.

Загалом, процес входження до НАТО може бути розділений на такі основні етапи, які країна-претендент має пройти, перш ніж стати членом Альянсу:

- консультативний етап, під час якого відбуваються відповідні зустрічі та консультації представників країни-претендента та Альянсу в межах Програми «Партнерство заради миру» або інших програм співробітництва (співпраці) з НАТО. На цьому етапі країни-партнери вивчають особливості діяльності Альянсу,

⁴ The North Atlantic Treaty Organization. Membership Action Plan (MAP). URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_27444.htm

⁵ The North Atlantic Treaty Organization. An Alliance for the 21st Century. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_27440.htm

а НАТО має змогу детально вивчити внутрішню ситуацію у країні, яка претендує на вступ, у тому числі, проаналізувати стан її військової сфери, законодавства, можливість проведення політичних та соціально-економічних реформ тощо. Наприкінці цього етапу відповідна країна публічно оголошує про своє бажання стати членом НАТО;

- етап виконання Плану дій щодо членства в НАТО. На цьому етапі відбувається інтенсивний індивідуальний діалог Альянсу із країнами-претендентами в межах виконання запропонованого для них ПДЧ. Такий діалог передбачає сприяння з боку Альянсу країні-партнеру щодо запровадження заходів, передбачених у розроблених на підставі ПДЧ річних (щорічних) індивідуальних національних програмах підготовки до можливого членства в НАТО;

- переговорний етап починається із висловлення офіційного запрошення від НАТО країні-претенденту вступити до Альянсу та розпочати з цією метою відповідні переговори. Під час цього етапу відбуваються переговори між країною-кандидатом та Альянсом, а також кожною державою-членом щодо умов вступу до НАТО;

- ратифікаційний етап включає підписання представниками держави-претендента та НАТО Протоколу про приєднання до Північноатлантичного договору, а також ратифікацію цього Протоколу парламентом держави-кандидата та парламентами країн-членів Альянсу;

- завершальний етап, що відбувається після вказаної ратифікації, зводиться до процесу передачі країною-кандидатом документів про вступ до Північноатлантичного договору на зберігання до Уряду Сполучених Штатів Америки. Після цього така країна офіційно стає повноправним членом НАТО.

Водночас, як буде зазначено нижче, кожна країна, яка останнім часом вступала до НАТО, мала свої особливості у проходженні процедури інтеграції до Альянсу. Як наслідок, окремі країни не проходили деякі із виділених етапів.

З огляду на це, вбачається необхідним детально проаналізувати запропоновані питання на прикладі національного законодавства та політичної практики кожної із вищезазначених країн.

II. Основна частина.

Фінляндія

Процедура (етапи) та законодавче забезпечення інтеграції (набуття членства) Фінляндії в НАТО

Фінляндія, незважаючи на свій нейтральний післявоєнний статус, протягом усього періоду після створення НАТО мала досвід активної взаємодії та співпраці з Альянсом. Фінляндія була членом Програми НАТО «Партнерство заради миру», із 2014 року набула статусу «Партнера розширених можливостей». Залишаючись партнером НАТО, Фінляндія неодноразово брала участь у різноманітних операціях та місіях НАТО, у тому числі за кордоном, які проводилися під егідою цього блоку, а також впроваджувала у свої Сили оборони відповідні стандарти Альянсу.

У травні 2022 року, після початку збройної агресії Російської Федерації проти України, Фінляндія, провівши консультації з партнерами по НАТО, ухвалила рішення про вступ до цієї організації, спрямувавши її керівництву відповідні листи із заявами щодо набуття статусу повноправного члена НАТО. Особливістю вступу Фінляндії до Альянсу як країни-апліканта (тобто кандидата, який подав заявку на вступ) є те, що її прийняття відбувалося без виконання Плану дій щодо членства (ПДЧ).

Процедура вступу Фінляндії до НАТО складалася з декількох етапів.

18.05.2022 року до Генерального секретаря НАТО за підписом Міністра закордонних справ Фінляндії було направлено листа із заявою про вступ країни до НАТО. Водночас Президент Фінляндії інформував Організацію Північноатлантичного договору про зацікавленість Фінляндії стати членом НАТО та призначив делегацію для ведення переговорів про її вступ до Альянсу. За результатами розгляду вказаного листа Фінляндія отримала запрошення до переговорів про вступ до НАТО.

Фінську делегацію на переговорах очолювали міністр закордонних справ та міністр оборони країни. До переговорної делегації увійшли представники цих міністерств, Генерального штабу Сил оборони, місії Фінляндії в НАТО, уряду провінції Аландські острови. Офіційну делегацію НАТО очолив заступник Генерального секретаря з політичних питань та політики безпеки.

Під час переговорів дискусії щодо приєднання Фінляндії до НАТО охоплювали п'ять основних сфер: 1) питання євроатлантичної політики та політики боротьби з тероризмом, 2) питання оборони та військові питання, 3) питання ресурсів, 4) питання інформаційної безпеки та 5) правові питання. Під час обговорень Фінляндія підтвердила свою відданість змісту та принципам Північноатлантичного договору, а також повну готовність виконувати всі зобов'язання, пов'язані з таким членством. Фінляндія також підтвердила готовність національного законодавства щодо впровадження стандартів Альянсу, у тому числі, можливість після підписання угоди вносити до окремих нормативно-правових актів необхідні зміни.

29.06.2022 року на Мадридському саміті країн НАТО, який проходив за участю представників Фінляндії, останню запросили стати членом цієї організації.

За результатами проведених переговорів 04.07.2022 року Президент Фінляндії направив керівництву НАТО листа про наміри Фінляндії приєднатися до Організації Північноатлантичного договору та про взяття на себе зобов'язань члена НАТО, після чого Фінляндія отримала статус члена-спостерігача (запрошеного) при НАТО. Як член-спостерігач Фінляндія мала право брати участь у роботі та засіданнях НАТО без права прийняття рішень, окрім засідань Робочої групи НАТО із планування ядерної зброї.

15.09.2022 року Державна рада Фінляндії призначила координаційну групу та її робочі підгрупи для підготовки пропозицій Уряду щодо процедури приєднання Фінляндії до Організації Північноатлантичного договору. До складу координаційної групи увійшли представники Офісу Президента Республіки, Офісу Прем'єр-міністра, Міністерства закордонних справ, Міністерства внутрішніх справ, Міністерства оборони та Міністерства фінансів. Робочі підгрупи займалися, насамперед, правовими, технічними, фінансовими, кадровими питаннями, а також питаннями інформаційної безпеки, пов'язаними з підготовкою до членства в НАТО.

За результатами роботи координаційної групи 5 грудня 2022 року Державна рада Фінляндії передала на розгляд Парламенту країни пропозицію Уряду HE 315 /2022 vp «Щодо схвалення та реалізації Північноатлантичного договору та Угоди про статус Північноатлантичного союзу, національних представників і міжнародного персоналу»⁶. У документі пропонується затвердити Північноатлантичний договір зі змінами, внесеними протоколами про приєднання, та Угоду про статус Північноатлантичного союзу, національних представників і міжнародного персоналу.

01.03.2023 року Парламент Фінляндії, заслухавши доповідь Комітету закордонних справ, ухвалив пропозицію Уряду про вступ Фінляндії до НАТО, прийнявши відповідні закони про приєднання до Північноатлантичного договору та ратифікувавши Угоду про статус Північноатлантичного союзу, національних представників і міжнародного персоналу (UaVM 16/2022 vp – HE 315/2022 vp)⁷.

23.03.2023 року Президент Фінляндії підписав закон щодо приєднання Фінляндії до НАТО. Водночас Президент підписав закон про ратифікацію Угоди про статус Північноатлантичного союзу, національних представників і міжнародного персоналу або Оттавської угоди, що визначає правосуб'єктність НАТО. Тобто, Президент Фінляндії підписав прийняті парламентом закони, які ратифікують та вводять в дію Північноатлантичний та Оттавський договори,

⁶ Hallituksen esitys (HE 315/2022). URL: https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Sivut/HE_315+2022.aspx

⁷Valiokunnan mietintö UaVM 16/2022 vp HE 315/2022 vp. URL: https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Mietinto/Sivut/UaVM_16+2022.aspx

унаслідок чого їх положення стали частиною національного законодавства Фінляндії⁸.

30.03.2023 року всі країни-члени Альянсу ратифікували протокол про вступ Фінляндії. 04.04.2023 року Фінляндія стала повноправним членом НАТО⁹.

Протягом 12 місяців після депонування документа про приєднання до Альянсу Фінляндія має приєднатися до інших угод НАТО. Відповідні зміни в національному законодавстві можуть стосуватися, зокрема, питань оподаткування та охорони здоров'я, перевезення небезпечних вантажів силами оборони та прикордонною службою, військових вибухових речовин, і ці питання, разом із потребами в ресурсах, будуть уточнені в окремих пропозиціях уряду у зв'язку із приєднанням до відповідних угод. Необхідність змін у національному законодавстві, які можуть вимагатися угодами з НАТО про стандартизацію (STANAG), визначається в кожному конкретному випадку.

Основні наслідки приєднання Фінляндії до Північноатлантичного договору стосуються зовнішньої політики, політики безпеки та оборони. Як член НАТО, Фінляндія бере на себе зобов'язання виконувати, окрім Північноатлантичного договору, інші угоди та керівні документи НАТО, брати повноцінну участь у діяльності НАТО відповідно до його принципів, норм і стандартів. Членство вимагає формування істотно ширшої, ніж при партнерстві, позиції з питань зовнішньої політики, політики безпеки та оборони. Як член НАТО, Фінляндія має: проводити послідовну зовнішню політику та політику безпеки, що базується на правах людини та дотриманні норм міжнародного права; продовжувати підтримувати й розвивати власний потужний оборонний потенціал; забезпечувати двостороннє та багатостороннє оборонне співробітництво.

Ключові питання зовнішньої політики та політики безпеки, що стосуються НАТО, вирішуються на спільних засіданнях Президента Республіки та Урядового комітету з питань зовнішньої політики та політики безпеки. Такі засідання можуть бути скликані за ініціативою Президента чи Прем'єр-міністра Республіки¹⁰.

Слід зауважити, що ключову роль в інтеграції Фінляндії до НАТО зіграло чинне законодавство країни, яке повністю забезпечило їй можливість у найкоротший термін приєднатися до Північноатлантичного договору й набути статус держави-члена Альянсу.

Згідно зі статтею 128 Конституції Фінляндії Президент Республіки є Головнокомандуючим Силами оборони Фінляндії. Відповідно до статей 58, 93 Конституції Фінляндії Президент вирішує питання військового управління, у тому числі, щодо направлення військ, надання допомоги або звернення за допомогою до інших держав-членів НАТО, а також щодо участі країни в операціях та місіях НАТО. Такі рішення може приймати і загальна сесія Урядової Ради в межах

⁸ Tasavallan presidentti päätti Suomen liittymisestä Natoon. URL: <https://valtioneuvosto.fi/-/tasavallan-presidentti-paatti-suomen-liittymisesta-natoon>

⁹ Фінляндія стала 31-м членом НАТО. URL: https://www.nato.int/cps/uk/natohq/news_213448.htm?selectedLocale=uk#

¹⁰ Täysistunnon pöytäkirja (155/2010 vp). URL: <https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/sivut/trip.aspx>

наданих їй повноважень. Парламент Республіки приймає рішення про оголошення війни та застосування державою військової сили¹¹.

Участь у спільних оборонних завданнях НАТО на території Фінляндії або за її межами вирішується на основі Закону «Про прийняття рішень про надання та звернення за міжнародною допомогою» (HE 193/2022 vp)¹² та Закону «Про Сили оборони»¹³.

Сфера дії Закону «Про прийняття рішень про надання та звернення за міжнародною допомогою» охоплює підстави й порядок надання та звернення за допомогою до міжнародних організацій. Ситуації, передбачені в параграфі 1 цього Закону, можуть також застосовуватися, коли допомога запитується або надається на основі Північноатлантичного договору, і взагалі стосуються прийняття рішень щодо співпраці з НАТО.

Закон «Про Сили оборони» визначає завдання, повноваження, адміністрування, структуру та статус особового складу Сил оборони Фінляндії, порядок застосування ними військової сили.

Відповідно до статей 2, 4, 12 цього Закону серед завдань Сил оборони визначено регіональне співробітництво та участь у наданні міжнародної допомоги та в міжнародній діяльності, ресурси, порядок використання військової сили та інші умови надання такої допомоги. Рішення про направлення запиту про надання допомоги в межах Сил оборони або про участь Сил оборони в наданні міжнародної допомоги приймається Міністром оборони після консультації з Міністерством закордонних справ.

Передбачені у статті 2 та інших положеннях вказаного Закону правила можуть застосовуватися до забезпечення спільної оборони у Фінляндії або за її межами відповідно до статті 5 Північноатлантичного договору, а також до участі у спільних оборонних завданнях НАТО в мирний час.

Внаслідок членства в НАТО військова та цивільна розвідка Фінляндії включається до складу розвідувальної спільноти Альянсу. Як наслідок, вимоги щодо забезпечення безпеки Альянсу вплинули на нормативне регулювання завдань, порядку управління та координації розвідувальних заходів із країнами-членами НАТО.

Діяльність національної розвідки ґрунтується на засадах двостороннього та багатостороннього співробітництва. Стаття 57 Закону «Про поліцію» (872/2011) передбачає можливість міжнародної цивільної розвідувальної співпраці поліції охорони. Відповідно до частини першої цієї статті поліція охорони може співпрацювати та здобувати інформацію разом з іноземними службами безпеки та розвідки з метою захисту національної безпеки¹⁴.

¹¹ Suomen perustuslaki 11.6.1999/731. URL: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>

¹² Asian käsittelytiedot (HE 193/2022vp). URL: <https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/KasittelytiedotValtiopaivaasia>

¹³ Laki puolustusvoimista 11.05.2007/551. URL: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070551>

¹⁴ Laki poliisilaki 22.7.2011/872. URL: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2011/20110872>

Стаття 10 Закону «Про управління поліцією» (110/1992) містить детальний перелік обов'язків поліції охорони, що знаходиться у структурі Міністерства внутрішніх справ, щодо захисту національної безпеки держави¹⁵.

Положення статті 20 Закону «Про військову розвідку» (590/2019) передбачають міжнародну співпрацю військової розвідки з аналогічними службами інших держав, у тому числі, країн-членів НАТО. Відповідно до частини четвертої вказаної статті рішення щодо участі в міжнародному співробітництві, у тому числі, із застосуванням розвідувальних методів, надання запитів про міжнародну допомогу із вказаних питань, приймає начальник розвідки Генерального штабу¹⁶.

Рішення щодо участі Фінляндії у завданнях НАТО з урегулювання військових криз, у тому числі, застосування з цією метою військовослужбовців країни, вирішуватимуться на основі Закону «Про врегулювання військових кризових ситуацій». Відповідно до цього Закону Президент Республіки приймає рішення на підставі пропозицій Уряду щодо участі Фінляндії у врегулюванні військових кризових ситуацій (211/2006, PeVL 64/2016 vp та PeVL 6/2006 vp)¹⁷. У разі, якщо такі пропозиції стосуються особливо складного військового завдання з управління кризою або завдання, яке не ґрунтується на дозволі Ради Безпеки ООН, вони мають надаватися після консультацій Державної ради Фінляндії та парламентського комітету закордонних справ, якому надається звіт із цього питання. Безпосередні заходи щодо участі Фінляндії в урегулюванні військової кризи вживаються Міністерством оборони після їх узгодження з Державною радою та Президентом Республіки.

Згідно з параграфом 1 цього Закону Фінляндія може брати участь у дозволеному міжнародним правом військовому управлінні кризовими ситуаціями, метою якого є підтримка або відновлення міжнародного миру, безпеки, або підтримка діяльності з надання гуманітарної допомоги, або захист цивільного населення. Закон передбачає можливість брати участь військовослужбовцям Сил оборони у здійсненні військових операцій та місій при виконанні міжнародних кризових завдань. Закон містить положення щодо статусу військового персоналу з урегулювання кризових ситуацій, а також положення про підстави та обмеження застосування сили під час військового врегулювання криз.

Положення статті 6 Кримінального кодексу¹⁸ та статті 4 Закону «Про ядерну енергетику»¹⁹ щодо відповідальності за незаконні дії з ядерними вибуховими речовинами узгоджуються із відповідними положеннями Північноатлантичного договору і не потребують після приєднання до нього додаткових змін²⁰.

¹⁵ Laki poliisin hallinnosta 14.2.1992/110. URL: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1992/19920110>

¹⁶ Laki sotilastiedustelusta 26.4.2019/590. URL: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2019/20190590>

¹⁷ Laki sotilaallisesta kriisinhallinnasta 31.3.2006/211. URL: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2006/20060211>

¹⁸ Laki rikoslain muuttamisesta 723/2022. URL: <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2022/20220723>

¹⁹ Laki ydinenergiälaki 11.12.1987/990. URL: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1987/19870990>

²⁰ The North Atlantic Treaty. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_17120.htm

Таким чином, відповідні норми Конституції та окремих законів Фінляндії створили необхідне нормативно-правове підґрунтя для безпосередньої участі країни у структурах та операціях НАТО. На момент вступу до цієї організації вони повністю співвідносилися з положеннями Північноатлантичного договору, у тому числі, його статті 5 про обов'язок надання колективної допомоги одному чи декільком членам Альянсу, які зазнали збройного нападу.

Підсумовуючи, доцільно зазначити, що Парламент Фінляндії зіграв визначальну роль у процесі набуття цієї країною статусу члена НАТО. 01.03.2023 року саме Парламент Фінляндії на підставі звіту Комітету закордонних справ ухвалив пропозиції Уряду про вступ Фінляндії до НАТО, прийняв із цією метою відповідні закони про приєднання до Північноатлантичного договору та ратифікацію Угоди про статус Північноатлантичного союзу, національних представників і міжнародного персоналу.

Досвід Фінляндії, процедура вступу якої до Альянсу тривала *11 місяців*, свідчить про виключно політичний характер рішення щодо запрошення до членства в НАТО та юридичну необов'язковість механізму ПДЧ як етапу перед набуттям такого членства. Водночас процедура та строки вступу Фінляндії до НАТО підтверджують пріоритетність таких критеріїв країни-кандидата, як рівень її демократичного врядування, відповідність існуючим стандартам та практикам НАТО, які є незмінними з 1949 року.

Північна Македонія

Процедура (етапи) та законодавче забезпечення інтеграції (набуття членства) Північної Македонії в НАТО

Співробітництво Північної Македонії та НАТО до її вступу до Альянсу тривало загалом *25 років*. Країна як одна із республік колишньої Соціалістичної Федеративної Республіки Югославії утворилася після розпаду останньої в 1991 році під назвою Республіка Македонія. Нинішню назву країна отримала після референдуму у вересні 2018 року.

У 1995 році Північна Македонія (тоді Республіка Македонія) приєдналася до Програми військової та політичної співпраці з НАТО – «Партнерство заради миру». Внаслідок цього країна брала участь у різних місіях НАТО.

У 1999 році Північна Македонія (Республіка Македонія) брала участь у військовій операції НАТО в Косово, надавала матеріально-технічну допомогу Міжнародним силам KFOR (Kosovo Force). Із 2002 по 2014 роки війська Північної Македонії надавали допомогу Міжнародним силам сприяння безпеці НАТО (ISAF) в Афганістані, а з травня 2003 року брали участь в операціях ISAF в Албанії та на Кіпрі²¹.

У 1999 році на Вашингтонському саміті країн-членів НАТО Північна Македонія (Республіка Македонія) одночасно з вісьмома іншими країнами

²¹ NATO's relations with the former Yugoslav Republic of Macedonia. URL: https://web.archive.org/web/20090417085734/http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_48830.htm

(Албанія, Болгарія, Естонія, Латвія, Литва, Румунія, Словенія, Словаччина) отримала План дій щодо членства в цій організації²². Вимоги Плану щодо членства в НАТО були враховані у відповідній щорічній національній програмі²³.

У 2003 році Македонія, разом із Хорватією та Албанією, із метою кращої координації вступу до НАТО уклали Адриатичну хартію²⁴.

У 2008 році на саміті в Бухаресті Греція накладла вето на запрошення Республіки Македонія приєднатися до НАТО через суперечку щодо назви «Македонія», однак країни-члени НАТО погодились, що Республіка Македонія отримає запрошення до вступу після вирішення цієї розбіжності²⁵.

У 2018 році після тривалих дискусій і перемовин Греція та Республіка Македонія досягли консенсусу й погодились на назву «Північна Македонія». Відповідна домовленість між країнами у червні 2018 року була закріплена Преспанською угодою, згідно з якою Республіка Македонія прийняла назву «Північна Македонія»²⁶. Така назва була підтверджена на загальнонаціональному референдумі у вересні 2018 року.

Після цього 11.07.2018 року НАТО запросила Північну Македонію розпочати переговори про членство, заявивши, що країна може приєднатися до організації, як тільки угода про найменування буде реалізована²⁷.

18.10.2018 року у штаб-квартирі НАТО в Брюсселі між Північною Македонією та НАТО почалися офіційні переговори про вступ до цієї організації²⁸. Переговори охоплювали всі детальні аспекти членства, включаючи політичні, військові, фінансові та юридичні питання. За результатами переговорів 06.02.2019 року у Брюсселі міністр закордонних справ Північної Македонії, генеральний секретар НАТО та постійні представники країн-членів НАТО підписали протокол про вступ Північної Македонії до НАТО²⁹. У лондонському саміті 2019 року Північна Македонія брала участь разом з іншими членами НАТО та була представлена делегацією на чолі із прем'єр-міністром країни³⁰.

У грудні 2019 року протокол про вступ Північної Македонії до НАТО ратифікували США. 11.02.2020 року після ратифікації всіма країнами-членами

²² Membership Action Plan (MAP). URL: https://web.archive.org/web/20150418174843/http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_37356.htm

²³ Собрание на Република Северна Македонија. URL: <https://www.sobranie.mk/maj-b4448f39-03b6-4f91-810a-034027b7bb98.nspk>

²⁴ Adriatic Charter (A-5). URL: <https://www.mod.gov.al/eng/security-policies/relations-with/international-and-regional-organization/90-adriatic-charter-a-5>

²⁵ Nato Macedonia veto stokes tension. URL: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/7329963.stm>

²⁶ IDM Short Insights 26: Five years of Prespa Agreement. URL: <https://www.idm.at/idm-short-insights-26-five-years-of-prespa-agreement/#:~:text=On%2017%20June%202018%2C%20representatives,into%20NATO%20and%20the%20EU>

²⁷ Brussels Summit Declaration. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_156624.htm

²⁸ Formal Accession Talks with Skopje begin at NATO Headquarters. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_159541.htm

²⁹ NATO Allies sign Accession Protocol for the future Republic of North Macedonia. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_163078.htm

³⁰ Spanish Hold-Up Delays North Macedonia's Full NATO Membership. URL: <https://balkaninsight.com/2019/12/03/spanish-hold-up-delays-north-macedonias-full-nato-membership/>

НАТО відбулася внутрішня ратифікація вступу до НАТО, коли Збори (парламент) Північної Македонії одногolosно схвалили відповідний Закон та ратифікували Північноатлантичний договір³¹.

19.03.2020 року договір набрав чинності³². 27.03.2020 року Північна Македонія підписала документ про приєднання та стала повноцінним членом НАТО³³. Документ про її приєднання до Північноатлантичного договору був офіційно переданий на зберігання до Державного департаменту США.

Отже, передумовою вступу Північної Македонії до НАТО була постійна участь цієї країни в місіях Альянсу, виконання ПДЧ. На заваді вступу були дискусії щодо назви країни.

Чорногорія

Процедура (етапи) та законодавче забезпечення інтеграції (набуття членства) Чорногорії в НАТО

Офіційні відносини між Чорногорією та НАТО розпочалися з 29.11.2006 року після приєднання країни до Програми «Партнерство заради миру», що передбачає двостороннє військово-політичне співробітництво між країнами-партнерами та НАТО. У рамках реалізації даної Програми Чорногорія та НАТО розвинули співпрацю, насамперед, із метою проведення демократичних та інституційних реформ, розвитку військового потенціалу, а також практичної співпраці в інших сферах³⁴. 14.12.2006 року Президент Чорногорії у штаб-квартирі НАТО у Брюсселі підписав Рамковий документ Програми «Партнерство заради миру».

У листопаді 2007 року Чорногорія підписала транзитну угоду з НАТО, що дозволило військам Альянсу пересуватися територією країни³⁵, а також угоду із США про знищення застарілої зброї як передумови для членства в НАТО³⁶.

У 2007 році Чорногорія створила свою Місію при штаб-квартирі НАТО у Брюсселі, а також Відділ зв'язку при Верховному штабі збройних сил НАТО в Європі в Монсі (SHAPE). У червні 2008 року в межах реалізації названої програми НАТО ухвалило для Чорногорії дворічний Індивідуальний план партнерства (IPAP), результати виконання якого отримали позитивну оцінку в червні 2010 року³⁷.

У квітні 2008 року на саміті НАТО в Бухаресті Чорногорію було запрошено до процесу Інтенсифікованого діалогу (ID) з Альянсом із політичних, військових,

³¹ Наскоро гордо ќе можеме да кажеме - Ние сме НАТО! URL: https://www.sobranie.mk/2016-2020-srm-ns_article-naskoro-gordo-kje-mozeme-da-kazeme-nie-sme-nato.nspk

³² Protocol to the North Atlantic Treaty on the Accession of the Republic of North Macedonia. Done at Brussels on February 6, 2019. URL: <https://www.state.gov/wp-content/uploads/2020/03/NATO-North-Macedonia-Protocol-Notification-of-Entry-Into-Force-March-25-2020.pdf>

³³ North Macedonia to officially join NATO on Friday. URL: <https://www.defensenews.com/global/europe/2020/03/24/north-macedonia-expected-to-join-nato-within-days/>

³⁴ Міністерство закордонних справ Чорногорії. Розвиток відносин Чорногорії та НАТО. Основні дати. Развој односа Црне Горе и НАТО - кључни датуми. URL: <https://www.gov.me/cyr/clanak/razvoj-odnosa-crne-gore-i-nato-kljucni-datumi>

³⁵ Montenegro, NATO sign transit arrangement. URL: https://web.archive.org/web/20080614172501/http://news.xinhuanet.com/english/2007-11/27/content_7150443.htm

³⁶ U.S. Funds Montenegrin Arms Reduction. URL: <https://www.rferl.org/a/1144007.html>

³⁷ NATO launches Intensified Dialogue with Montenegro. URL: <https://www.nato.int/docu/update/2008/06-june/e0624a.html>

фінансових питань, питань безпеки та публічної дипломатії. У жовтні цього ж року Скупщиною (парламентом) Чорногорії прийнято Закон «Про участь військовослужбовців Армії Чорногорії, цивільного захисту, поліції та працівників органів державного управління в миротворчих місіях та інших заходах за кордоном». Крім того, прийнято Стратегію національної безпеки та Стратегію оборони Чорногорії. 05.11.2008 року в листі до генерального секретаря НАТО Чорногорія звернулася із проханням про готовність до реалізації Плану дій щодо членства в НАТО (ПДЧ – Акціонного плану за чланство (МАП)).

У грудні 2008 року на зустрічі міністрів закордонних справ країн-членів НАТО у Гельсінкі Чорногорія стала членом Адриатичної хартії країн-претендентів на вступ до НАТО (A5)³⁸. 09.03.2009 року відбулося перше засідання Північноатлантичної ради (НАС) спільно з Чорногорією, делегацію якої очолив прем'єр-міністр країни.

Особливе значення для забезпечення процесу вступу Чорногорії до НАТО мали активні відносини цієї країни з *міжнародними організаціями*, насамперед, ООН, ОБСЄ, різними структурами ЄС. У даному контексті Чорногорія задля посилення своїх позицій щодо вступу до НАТО скористалася спільною з ООН Програмою демілітаризації (MONDEM). Проект став ініціативою Міністерства оборони Чорногорії, ОБСЄ та Ради безпеки ООН і складався з чотирьох компонентів (напрямів): управління запасами та безпекою; демілітаризація; утилізація небезпечного ракетного палива; знищення важкого озброєння³⁹. У межах цієї Програми Уряд Чорногорії забезпечив знищення надлишкової зброї або її безпечно зберігання на території країни. Реалізація Програми демілітаризації набула пріоритетного значення у процесі оборонної реформи, що проводилася Чорногорією на шляху вступу до НАТО.

Чорногорією у процесі інтеграції до НАТО активно розвивалися контакти у сфері регіонального співробітництва. Окрім згаданої вище Адриатичній хартії, Чорногорія набула членства в низці інших регіональних структур, таких як: Ініціатива співробітництва в Південно-Східній Європі (ПСЄЕС – SECI); Організація співпраці міністрів оборони Південно-Східної Європи (SEDM); Центр співробітництва в галузі безпеки (RACVIAC).

Ініціатива співробітництва в Південно-Східній Європі (ПСЄЕС – SECI) заснована в 1995 році з метою налагодження тіснішої співпраці між державами-членами задля їх інтеграції до структур Європейського Союзу. Її членами є 12 країн цього регіону. Рада регіонального співробітництва (RCC) як оперативний орган ПСЄЕС виконує функцію його координаційного центру. Чорногорія була прийнята до повноправного члена Центру SECI у червні 2008 року.

³⁸ US-Adriatic Charter (A5) Ministerial in Skopje. URL: <https://www.europeaninterest.eu/article/us-adriatic-charter-a5-ministerial-in-skopje/>

³⁹ Програма демілітаризації Чорногорії. MONDEM URL: <http://www.undp.org.me/dg/projects/Montenegro%20Demilitarization/index.html>

Організація співпраці міністрів оборони Південно-Східної Європи (SEDM) – ініціатива, започаткована в 1996 році з метою зміцнення співпраці у сфері оборони між країнами Південно-Східної Європи, Італією та США. Головною метою такої співпраці є активізація військово-політичного співробітництва та безпеки в регіоні. Після вступу до SEDM 21.10.2009 року Чорногорія стала учасницею всіх регіональних ініціатив та заходів у сфері оборони, що здійснюються в рамках вказаної Організації.

Центр співробітництва в галузі безпеки (RACVIAC) заснований у 2000 році як «Регіональний центр допомоги у верифікації та здійсненні контролю над озброєннями». Його мета – це проведення навчань із контролю над озброєннями, сприяння заходам зміцнення довіри та безпеки, розширення співпраці й вирішення всіх військово-політичних питань, включаючи реформу сектору безпеки, у Південно-Східній Європі. 21.03.2007 року Чорногорія була прийнята до RACVIAC як повноправний член.

У листопаді 2009 року Чорногорія подала заявку на отримання індивідуального Плану дій щодо членства (ПДЧ), який отримала у грудні того ж року на зустрічі міністрів закордонних справ країн-членів Альянсу в Брюсселі. ПДЧ розглядається як програма консультацій, дій, допомоги та практичної підтримки НАТО, розроблена з урахуванням індивідуальних особливостей та потреб кожної країни-кандидата. Країни-претенденти зобов'язані підготувати Річну національну програму для всіх розділів ПДЧ, яку вони представляють НАТО. Чорногорія за період із 28.10.2010 року до 17.10.2014 року реалізувала п'ять річних програм ПДЧ. Під час виконання ПДЧ міністр закордонних справ і міністр оборони Чорногорії один раз на рік на сесіях Парламенту країни доповідали про результати, досягнуті Чорногорією в рамках процесу ПДЧ.

23.02.2010 року Чорногорія визнана країною, що не входить до НАТО, але направляє своїх військовослужбовців до участі в місії НАТО. Як країна-контрибутор Міжнародних сил стабілізації та безпеки (МССБ) НАТО Чорногорія брала участь у спільних заходах та операціях, що проводилися Альянсом у межах вказаної місії. Зокрема, у зустрічах міністрів закордонних справ країн-членів НАТО та країн-контрибуторів МССБ, у місії МССБ в Афганістані разом із контингентами збройних сил Угорщини, Хорватії та Німеччини. 29.12.2009 року Скупщина Чорногорії прийняла рішення про залучення представників армії Чорногорії до Місії МССБ у Ліберії (UNMIL) та водах Сомалі (ATALANTA – у складі місії ЄС)⁴⁰.

Про прогрес Чорногорії у процесі євроатлантичної інтеграції, а також її внесок у стабільність у регіоні та за його межами у зв'язку з участю в місії МССБ було зазначено в Декларації саміту НАТО, що відбувся 21–22.05.2012 року в м. Чикаго (США). У листопаді 2012 року в Чорногорії відкрито Інформаційний центр з питань євроатлантичної інтеграції, роль якого полягала в інформуванні

⁴⁰ Development of relations between Montenegro and NATO – key dates. URL: <https://archive.ph/20160316070917/http://www.mvpei.gov.me/en/sections/NATO/Development-of-relations-between-Montenegro-and-NA/#selection-659.0-659.64>

громадян щодо економічної ефективності та доцільності членства в Альянсі, поширення публічних дебатів та діалогу із суспільством щодо всіх аспектів такого членства. Із цією ж метою у 2013 році призначено першого національного координатора НАТО в Чорногорії.

01.09.2014 року на саміті НАТО в Уельсі (Велика Британія) прийнято рішення розпочати інтенсивні й цілеспрямовані переговори між Чорногорією та НАТО щодо готовності країни бути членом Альянсу. У жовтні 2015 року Північноатлантична рада на рівні послів країн-членів НАТО на чолі з генеральним секретарем НАТО здійснила візит до Чорногорії для ознайомлення з результатами запровадження необхідних для вступу реформ. 2 грудня того ж року Чорногорія отримала офіційне запрошення від НАТО стати повноправним членом Альянсу, що стало визнанням проведення необхідних для цього реформ, підтвердженням прихильності Чорногорії цінностям Альянсу та її внеску в міжнародну безпеку.

15–16.02.2016 року у штаб-квартирі НАТО в м. Брюссель відбулися переговори про вступ Чорногорії до Альянсу, під час яких Чорногорія відповідно до чинного в НАТО принципу солідарності прийняла всі зобов'язання, що випливають із такого членства. За результатами переговорів 19 травня того ж року в м. Брюссель членами НАТО був підписаний Протокол про вступ, після чого Чорногорія отримала право брати участь у роботі органів НАТО без права голосу, тобто отримала статус «спостерігача» ще до ратифікації відповідного договору іншими членами та парламентом Чорногорії. У липні 2016 року Чорногорія вперше брала участь у саміті НАТО у м. Варшава як запрошена країна.

28.03.2017 року Сенат Сполучених Штатів проголосував за резолюцію про ратифікацію (Resolution of Advice and Consent to Ratification (Treaty Doc. 114-12)⁴¹. Ратифікація кожною державою-членом НАТО угоди про приєднання Чорногорії була завершена 10 травня того ж року.

28.04.2017 року Скупщина (парламент) Чорногорії ухвалила Закон про ратифікацію Північноатлантичного договору та протокол про приєднання до цього договору⁴². 5 червня того ж року на зустрічі глав держав і урядів країн НАТО Чорногорія стала повноправним членом Альянсу, передавши ратифікаційні грамоти Північноатлантичного договору Уряду США, який є його депозитарієм⁴³.

У 2007 році Чорногорія прийняла оновлену Конституцію, у преамбулі якої окремо підкреслено про *«прихильність до європейської та євроатлантичної інтеграції»*. У Конституції було визначено, що стратегічною метою Чорногорії є членство в ЄС і НАТО. Зокрема, у пункті 2 статті 15 Конституції зазначалося про можливість приєднання Чорногорії до міжнародних організацій, у тому числі й до

⁴¹ Roll Call Vote 115th Congress - 1st Session. URL: https://www.senate.gov/legislative/LIS/roll_call_votes/vote1151/vote_115_1_00098.htm

⁴² Montenegro ratifies Nato membership in historic shift to western alliance. URL: <https://www.theguardian.com/world/2017/apr/28/montenegro-ratifies-nato-membership-in-historic-shift-to-western-alliance>

⁴³ Міністерство закордонних справ Чорногорії. Розвиток відносин Чорногорії та НАТО. Основні дати. Розвиток односа Црне Горе и НАТО - кључни датуми. URL: <https://www.gov.me/cyr/clanak/razvoj-odnosa-crne-gore-i-nato-kljucni-datumi>

НАТО⁴⁴. Згідно з Конституцією Чорногорії Скупщина (парламент) країни відповідає за процес її вступу до НАТО, приймаючи про це рішення на Асамблеї парламенту, або призначаючи з цією метою референдум.

Важливою новелою Конституції 2007 року є положення щодо парламентського й цивільного контролю над армією. Так, у параграфі 2 статті 129 Конституції зазначено, що *«Армія знаходиться під демократичним і цивільним контролем. Члени армії можуть входити до складу міжнародних сил»*⁴⁵. Такий контроль здійснюється через підпорядкування Збройних сил Чорногорії (Генерального штабу ЗС Чорногорії) Уряду та Міністерству оборони країни. Бюджетний контроль за діяльністю армії здійснюється через фінансовий звіт, який Генеральний штаб ЗС Чорногорії подає до Міністерства оборони, а Міністерство оборони – до парламенту Чорногорії, який контролює видатки на Збройні сили країни.

Окрім цього, парламентський та цивільний контроль здійснюється через створений у Скупщині Комітет із безпеки, компетенція якого стосується контролю армії, а також усіх інших суб'єктів, що прямо чи опосередковано займаються питаннями безпеки та оборони. Одним із завдань Комітету стало розслідування порушень закону в роботі цих служб, у тому числі, прийом і розгляд скарг громадян на можливі порушення прав людини.

Зазначені положення прийнято через необхідність узгодження норм Конституції із вимогами законодавства з цих питань, що діють у країнах-членах НАТО. Із цією ж метою у статті 48 Конституції Чорногорії передбачена демократична норма, згідно з якою *«ніхто не зобов'язаний виконувати військові або інші обов'язки, які включають використання зброї всупереч його релігії чи переконанням»*⁴⁶.

У прийнятій парламентом *Стратегії національної безпеки* підтверджується стратегічна мета країни стати повноправним членом НАТО. Її досягнення визначено через побудову інтегрованої, функціональної та ефективної системи безпеки, яка уможливує запобігання та вирішення можливих криз і конфліктів відповідно до стандартів і принципів, прийнятих у країнах НАТО. Реалізація цілей безпеки здійснюватиметься на основі принципів розвиненої демократії, верховенства права, ринкової економіки та орієнтації на євроатлантичну та євроінтеграційну модель існування, поважаючи міжнародне право та міжнародно визнані принципи мирного врегулювання суперечок⁴⁷.

Вищевказаний документ став основою для фундаментального реформування галузі оборони та безпеки, її нормативного врегулювання та подальшого розвитку відповідно до загальних вимог, які висуваються до країн-членів НАТО.

⁴⁴ Конституція Чорногорії, стаття 15. URL: <https://www.paragraf.me/propisi-crnegore/ustav-crne-gore.html>

⁴⁵ Конституція Чорногорії, стаття 129. URL: <https://www.paragraf.me/propisi-crnegore/ustav-crne-gore.html>

⁴⁶ Конституція Чорногорії, стаття 48. URL: <https://www.paragraf.me/propisi-crnegore/ustav-crne-gore.html>

⁴⁷ Саво И. Кентера «Безпека Чорногорії у процесі вступу до НАТО *«БЕЗБЈЕДНОСТ ЦРНЕ ГОРЕ У ПРОЦЕСУ ПРИДРУЖИВАЊА НАТО»* с. 103. URL: <https://fb.bg.ac.rs/download/RepozitorijumDisertacija/2013-04-25%20Kentera%20Savo/Disertacija.pdf>

У період підготовки до вступу до НАТО істотному корегуванню було піддано дотичні до цього законодавчі акти країни, а саме: Закон «Про оборону»⁴⁸, Закон «Про Агентство національної безпеки»⁴⁹, Закон «Про армію Чорногорії»⁵⁰, Закон «Про поліцію»⁵¹, Закон «Про використання підрозділів у міжнародних силах та щодо участі цивільного персоналу в якості співробітників охорони, поліції та державних адміністрації в миротворчих місіях та інших видах діяльності за кордоном». Усі названі закони були узгоджені з Конституцією Чорногорії⁵². До них також внесені необхідні зміни та доповнення з метою відповідності їх норм вимогам євроатлантичної інтеграції та міжнародному праву.

11.10.2007 року Уряд Чорногорії прийняв *Комунікаційну стратегію щодо євроатлантичної інтеграції* (далі *Стратегія*), яка визначила цілі, носії та механізми інформування громадськості про інтеграцію країни до НАТО⁵³. Документ став основою для планування діяльності із громадського інформування, яка реалізовувалася відповідно до шестимісячних планів заходів, що ґрунтувалися на об'єктивних дослідженнях громадської думки з урахуванням виокремлених цільових груп населення. Стратегія стала засобом, за допомогою якого досягалася комплексна комунікація з населенням країни задля успішного впровадження процесу євроатлантичної інтеграції.

Із метою гармонізації законодавства Чорногорії з вимогами, які висуваються до країн-членів НАТО, особливе місце відводилося формуванню спільних підходів до таких питань, як боротьба з тероризмом, його фінансуванням, відмиванням здобутих внаслідок злочинних дій грошей тощо. Задля досягнення такої сумісності 30.09.2010 року Скупщиною Чорногорії за поданням уряду країни був затверджений документ «*Стратегія попередження та боротьби з тероризмом, відмиванням грошей і фінансуванням тероризму на 2010–2014 роки*»⁵⁴. Він став першим документом, який визначив загальні параметри та напрями діяльності підрозділів Збройних сил та правоохоронних органів Чорногорії, залучених до боротьби з тероризмом, відмиванням грошей та фінансуванням тероризму.

Деякі реформи, що здійснювалися Чорногорією, мали взаємодоповнюючий характер, оскільки були спрямовані як на членство в НАТО, так і на вступ до ЄС. Зокрема, це стосується лібералізації візового режиму, нарощування потенціалу

⁴⁸ Закон Чорногорії «Про оборону». URL: <https://www.gov.me/cyr/dokumenta/977e3d89-bb6a-4c62-a08f-44c37dc5e288>

⁴⁹ Закон Чорногорії «Про Агентство національної безпеки». URL: <https://sr.wikipedia.org/sr/>

⁵⁰ Закон Чорногорії «Про армію Чорногорії». URL: <https://www.gov.me/cyr/dokumenta/d1b7cf52-abba-4134-9a44-82b1e4772d07>

⁵¹ Закон Чорногорії «Про поліцію». URL: <https://www.scribd.com/document/338590863/Zakon-o-Policiji-2016>

⁵² Конституція Чорногорії. URL: <https://www.paragraf.me/propisi-crnegore/ustav-crne-gore.html>

⁵³ Комунікаційна стратегія щодо євроатлантичних інтеграцій. Комунікаційна стратегія о євроатлантичким интеграцијам Црне Горе, Влада Црне Горе, Министарство одбране, Министарство иностраних послова, Биро за односе са јавношћу, 11. октобар 2007. године. URL: <https://fb.bg.ac.rs/download/RepozitorijumDisertacija/2013-04-25%20Kentera%20Savo/Disertacija.pdf>

⁵⁴ Стратегія попередження та боротьби з тероризмом, відмиванням грошей і фінансуванням тероризму «Стратегія за превенцију и сузбијање тероризма, прања новца и финансирања тероризма за период 2010 – 2014», Влада Црне Горе, септембар 2010. URL: <https://fb.bg.ac.rs/download/RepozitorijumDisertacija/2013-04-25%20Kentera%20Savo/Disertacija.pdf> (с. 114)

правоохоронних органів щодо захисту персональних даних, визначення правового статусу переміщених осіб і законодавчих вимог до негромадян, створення правової анти-дискримінаційної бази. У цьому ж контексті Чорногорією реалізовано План дій щодо довгострокового врегулювання статусу переміщених та внутрішньо переміщених осіб⁵⁵.

Таким чином, процес інтеграції Чорногорії до НАТО мав доволі поступовий, поетапний та «покроковий» характер, пов'язаний із впровадженням необхідних для вступу реформ та все більш тісним співробітництвом із НАТО на кожному такому етапі, насамперед, у політичній, оборонній, інформаційній сферах, у тому числі, спільною участю в окремих заходах та операціях Альянсу. Загалом, цей процес від початку реалізації Програми НАТО «Партнерство заради миру» тривав майже 10,5 років.

Відмічається співпраця з НАТО від різного роду угод до безпосередньої участі в місіях Альянсу, а також активні відносини з міжнародними організаціями на рівні ініціативного співробітництва.

Окремо слід підкреслити ключову роль Скупщини (парламенту) Чорногорії у зазначеному процесі, оскільки саме парламент відповідав за здійснення усіх необхідних заходів, пов'язаних із проведенням реформ, внесенням змін до чинного законодавства та його адаптацією до вимог і стандартів НАТО, за прийняття інших рішень, пов'язаних зі вступом країни до Альянсу.

Хорватія

Процедура (етапи) та законодавче забезпечення інтеграції (набуття членства) Хорватії в НАТО

У 1996 році Хорватія подала заявку на членство у Програмі НАТО «Партнерство заради миру», яка передбачає здійснення співробітництва із країнами, що не є членами Альянсу, у питаннях оборони та безпеки. Проте, лише в 2000 році Хорватія приєдналася до цієї Програми. Відтоді до повноправного членства в НАТО Хорватія пройшла через етапи участі в ПЗМ, участі в пов'язаному з нею Процесі планування та аналізу партнерства заради миру (ПАРП), індивідуальному інтенсивному діалозі з НАТО, результатом якого стало приєднання країни до Плану дій щодо членства (ПДЧ). Виконання його вимог тривало сім років, протягом яких Збройні сили Хорватії, її оборонна сфера та політичні структури приводилися до нормативів і стандартів Альянсу.

Розкриваючи процес інтеграції Хорватії до НАТО, слід зазначити, що після приєднання до Програми «Партнерство заради миру» 10–11.05.2001 року прем'єр-міністр Хорватії вперше взяв участь у роботі конференції країн Вільнюської групи, що відбувалась у Братиславі (Словаччина). До групи, створеної 19.05.2000 року у Вільнюсі, загалом входили десять посткомуністичних держав, їх метою була практична співпраця, обмін інформацією та інші спільні дії задля приєднання до

⁵⁵ План дій щодо довгострокового врегулювання статусу переміщених та внутрішньопереміщених осіб Чорногорії «Strategija za trajno rješavanje pitanja raseljenih i interno raseljenih lica - 2011». URL: https://issuu.com/un_montenegro/docs/strategija_2011-2015_zar_rl_i_irl_un

Альянсу. 29–30.05.2001 року на нараді міністрів закордонних справ НАТО, що відбулась у Будапешті, Хорватія приєдналася до переліку країн Вільнюської групи.

У червні 2001 року прем'єр-міністр країни на засіданні Постійної Ради Альянсу звернувся з офіційним проханням щодо приєднання Хорватії до Плану НАТО з підготовки до членства в цій організації (Membership Action Plan, MAP). Наприкінці 2001 року Хорватія отримала статус країни, яка здійснює індивідуальний інтенсифікований діалог з НАТО, який став черговим етапом на шляху залучення до MAP.

У травні 2002 року Хорватія отримала запрошення взяти участь у Плані дій щодо членства в НАТО (ПДЧ), а в жовтні того ж року подала до Альянсу свою першу індивідуальну Річну національну програму із переліком заходів щодо виконання цього Плану. У документі, зокрема, країна-кандидат на членство представляє реформи, які вона провела за рік на політичному, безпеково-оборонному та економічному рівнях.

Окрім наведеного, Хорватія до 2002 року брала активну участь у низці заходів і програм у складі програми «Партнерство заради миру» (семінари, військові навчання, конференції тощо) та співпрацювала з НАТО у сфері планування надзвичайних ситуацій.

Протягом 2003–2008 років Хорватія була активним учасником низки миротворчих операцій НАТО, брала участь у виробленні спільної європейської безпекової політики. Саме у 2003 році Республіка Хорватія вперше була задіяна в операції МССБ під проводом НАТО в Афганістані.

Із грудня 2003 року максимально активізується переговорний процес між Хорватією та Альянсом у зв'язку з підготовкою майбутнього договору про членство в організації та з метою отримання статусу кандидата на членство в НАТО. Вступ до НАТО визначено як основну ціль зовнішньої політики Хорватії.

У 2003 році Хорватія представила другу індивідуальну Річну національну програму (2003/2004), в якій було зроблено акцент на регіональному співробітництві та розвитку відносин із сусідніми країнами. Також мова йшла про реформування та підвищення мобільності Збройних сил Хорватії, їх участь в операціях НАТО. Зокрема, у 2003 році хорватські Збройні сили взяли участь у діяльності Інтернаціональних Сил сприяння безпеці (ISAF) в Афганістані під проводом НАТО.

У третій індивідуальній Річній національній програмі (2004/2005) підкреслено, що Республіка Хорватія сприймає вступ до НАТО як свій основний пріоритет і найважливіший стратегічний план. Окрім військових сил, керівництво Хорватії прийняло рішення про включення до складу операції ISAF в Афганістані цивільної поліції та дипломатів. У цей період Хорватія брала активну участь у реалізації програми НАТО для Сербії та Чорногорії.

Реалізація останньої четвертої індивідуальної Річної національної програми (2005/2006) пов'язана з активізацією участі Хорватії в ISAF, у тому числі, збільшенням утримання військового контингенту для участі в операціях в рамках ISAF,

співробітництвом із НАТО у питаннях регіональної безпеки, а також співпрацею з Міжнародним Кримінальним трибуналом для колишньої Югославії.

У 2006 році на саміті НАТО у Ризі Хорватія отримала високу оцінку щодо результатів проведених реформ, спрямованих на вдосконалення, модернізацію та управління військовою сферою.

Враховуючи результати виконання заходів, визначених у Плані дій щодо членства, насамперед, пов'язаних із реформуванням політичної, економічної, оборонної, бюджетної сфери, вирішенням правових питань та питань інформаційної безпеки, Хорватію як країну-кандидата під час саміту НАТО у Бухаресті у квітні 2008 року було офіційно запрошено приєднатися до Альянсу⁵⁶.

Слід зазначити, що процес інтеграції Хорватії до НАТО супроводжувався відповідними змінами у правовій системі країни, насамперед, ухваленням низки законів, спрямованих на адаптацію Збройних сил та підрозділів безпеки країни до стандартів Альянсу.

Так, у 2002 році в Хорватії було прийнято Закон «Про оборону»⁵⁷, положення якого спрямовані на реформування та поступове впровадження й адаптацію нормативних вимог НАТО щодо Збройних сил країни. Обороні реформи мали на меті значне зменшення витрат на оборону одночасно із подальшою модернізацією військових підрозділів. Таке реформування, своєю чергою, ґрунтувалося на доктрині військово-цивільного співробітництва Хорватії з НАТО під кодовою назвою «АJP – 9»⁵⁸, яка розглядалася як основний нормативний стандарт для Збройних сил держави. Викладена в доктрині загальна концепція оборони Хорватії полягала в тому, що оборона та безпекова політика є основними для оперативної діяльності реформованих Збройних сил країни.

Аналогічним чином, у рамках запровадження та подальшої адаптації стандартів НАТО в законодавство Хорватії проведено реформування системи безпеки р розвідки держави. Із цією метою 16.07.2006 року прийнято Закон «Про систему безпеки і розвідки» (Zakon o sigurnosno-obavještajnom sustavu). Внаслідок реалізації положень Закону утворено дві державні структури (спецслужби): цивільна – Агентство безпеки і розвідки (Sigurnosno-obavještajna agencija, SOA) та військова – Управління військової безпеки і розвідки (Vojna sigurnosno-obavještajna agencija, VSOA), які складають підґрунтя всієї оновленої системи безпеки та розвідки Хорватії⁵⁹.

Основні напрями діяльності Управління військової безпеки і розвідки впливають зі Стратегії національної безпеки, Стратегії оборони, щорічних директив роботи органів безпеки і розвідки, підзаконних нормативно-правових актів, що регулюють функціонування відповідних державних органів. Управління

⁵⁶ Ministarstvo obrane Republike Hrvatske. Kronologija ključnih aktivnosti. URL: <https://www.morh.hr/kronologija-kljucnih-aktivnosti/>

⁵⁷ Zakon o obrani 25. ožujka 2002. URL: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2002_03_33_709.html

⁵⁸ AJP-9 NATO Doctrine. URL: <https://www.nato.int/ims/docu/ajp-9.pdf>

⁵⁹ Zakon o sigurnosno-obavještajnom sustavu 16.07.2006. URL: <https://www.zakon.hr/z/744/Zakon-o-sigurnosno-obavje%C5%A1tajnom-sustavu-Republike-Hrvatske>

наділено повноваженнями збирати військово-розвідувальні відомості, а також несе відповідальність за контррозвідувальний захист і безпеку працівників Міністерства оборони та військовослужбовців Збройних сил.

Управління не має каральних функцій та займається збором таємної і відкритої інформації, що має значення для національної безпеки у військовій сфері, обробкою, аналізом та оцінкою зібраних даних, забезпеченням інформаційної підтримки посадових осіб, які ухвалюють політичні рішення, а також державних органів, що застосовують закони у вказаній сфері національної безпеки. Насамперед, мова йде про дані щодо військ та оборонних систем інших країн, про зовнішній тиск, який може мати вплив на обороноздатність країни, про діяльність за кордоном, спрямовану на створення загрози оборонній безпеці держави, про окремих осіб та групи, діяльність яких справляє або може справляти негативний вплив на безпеку Хорватії або безпеку особового складу її Збройних сил у миротворчих операціях тощо.

21.04.2008 року Хорватія завершила перший раунд переговорів про вступ до НАТО. Результати перемовин засвідчили її готовність брати участь у колективній обороні та сприяти безпеці в євроатлантичному співтоваристві. Після першої зустрічі, на якій обговорювалися політичні та військові питання, 07.05.2008 року відбулися переговори із фінансових, оборонних і правових питань, які засвідчили готовність Хорватії щодо приєднання до НАТО.

09.07.2008 року у Брюсселі країни-учасниці підписали Протокол про вступ Республіки Хорватія до НАТО⁶⁰.

Зазначений Протокол та інші документи про приєднання до Північноатлантичного договору 25.03.2009 року було ратифіковано Сабором (парламентом) Хорватії⁶¹. Після цього відбулася ратифікація Протоколу про вступ Хорватії до НАТО у національних парламентах усіх держав-членів, а також депонування національних ратифікаційних документів у депозитарії Північноатлантичного договору та Державному департаменті США. Подавши після цього свої ратифікаційні документи на зберігання до НАТО, 01.04.2009 року Республіка Хорватія стала повноправним членом цієї організації⁶².

Таким чином, період між приєднанням Хорватії до Програми НАТО «Партнерство заради миру» та її повноправним членством в Альянсі становив 9 років.

Приклад Хорватії наочно демонструє, що обов'язковою умовою для вступу країни-кандидата до Північноатлантичного альянсу є виконання всіх заходів, які містяться у Плані дій щодо членства в НАТО, спрямованих на реформування політичної, економічної, оборонної, бюджетної сфери, вирішення правових питань

⁶⁰ Senat ratificirao Protokol o pristupanju Hrvatske u NATO. URL: <https://vlada.gov.hr/vijesti/sad-senat-ratificirao-protokol-o-pristupanju-hrvatske-u-nato/8379>

⁶¹ Zakon o potvrđuje se Sjevernoatlantski ugovora 25. ožujka 2009. URL: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/medunarodni/2009_03_3_28.html

⁶² Put Hrvatske prema članstvu u NATO savez. URL: <https://www.morh.hr/kronologija-kljucnih-aktivnosti/>

та питань інформаційної безпеки. Окрім того, обов'язковою умовою для вступу є висновок про відповідність країни основним принципам, закладеним у Договорі НАТО, у тому числі, щодо забезпечення цивільного контролю над збройними силами, спроможності країни та її військових підрозділів брати участь у системі колективної оборони НАТО, існування стабільної багатопартійної демократичної політичної системи, яка характеризується регулярними виборами та наявністю вільної преси.

Албанія

Процедура (етапи) та законодавче забезпечення інтеграції (набуття членства) Албанії в НАТО

Взаємовідносини Албанії з Організацією Північноатлантичного договору почалися в червні 1992 року, після того, як Албанія подала заявку та приєдналася до Ради Північноатлантичного співробітництва (НАСС)⁶³. Остання була створена у листопаді 1991 році на саміті НАТО у Римі як консультативний орган для реалізації нової стратегічної концепції Альянсу щодо інституційної співпраці з питань політики та безпеки між НАТО та країнами Східної Європи⁶⁴. У травні 1993 року Албанія була прийнята у члени Північноатлантичної асамблеї.

23.02.1994 року Албанія підписала Основний документ Програми НАТО «Партнерство заради миру», 20.04.1994 року Народні збори (парламент) Республіки Албанія ратифікували його. Програму створено з метою співпраці Альянсу та нових країн у сфері безпеки та можливості забезпечення їх поступового переходу до політичних та військових стандартів і структур НАТО.

У червні 1995 року Албанія була офіційно залучена до Процесу планування та аналізу «Партнерства заради миру» (Planning and Review Process of the Partnership for Peace, або PARP) – дворічного процесу, який слугує інструментом планування для спрямування заходів із модернізації та прогресу в оборонній і військовій трансформації країн-учасниць⁶⁵. Під час своєї участі в PARP Албанія обмінювалась інформацією з НАТО, отримувала детальну експертизу з широкого кола питань у сфері оборонної політики та розвитку демократичного контролю над збройними силами.

У липні 1997 року Албанія звернулася до НАТО із запитом про допомогу в реформуванні та перебудові її Збройних сил, внаслідок чого між двома сторонами була узгоджена Індивідуальна програма партнерства (Individual Partnership Programme, IPP). У рамках цієї програми НАТО спрямувала до Албанії групу експертів для надання допомоги, зокрема, у питаннях: розробки стратегічних

⁶³ Прийняття Албанії до НАСС (Рада північноатлантичного співробітництва), серпень 1991 – червень 1992. Офіційний сайт Міністерства Європи і закордонних справ Республіки Албанія. URL: <https://www.punetejashme.gov.al/pranimi-i-shqiperise-ne-nacc-keshilli-i-bashkepunimit-te-atlantikut-te-veriut-gusht-1991-qershor-1992/>

⁶⁴ Ministry of Defence. History of NATO-Albania relations. URL: <https://www.mod.gov.al/eng/security-policies/relations-with/nato/88-history-of-nato-albania-relations> (дата звернення: 26.09.2023)

⁶⁵ The North Atlantic Treaty Organization. Partnership for Peace Planning and Review Process. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_68277.htm

документів у сфері безпеки та оборони; підготовки законодавчих актів із метою забезпечення демократичного контролю за збройними силами; реорганізації Міністерства оборони Албанії, Генерального штабу і вищих командних структур; зберігання і утилізації боєприпасів; оборонного планування й бюджетування.

Розглядаючи досвід співробітництва Албанії зі структурами та місіями НАТО під час інтеграції до Альянсу, слід, насамперед, відзначити такі дії, як: надання у 1999 році Албанією своїх аеропортів для здійснення миротворчої місії Альянсу в Боснії; надання аеропортів в якості допомоги у проведенні операції НАТО в Косово «Союзницька сила» (Operation Allied Force); надання Албанією військових підрозділів у рамках дій Міжнародних сил у Косово KFOR (Kosovo Force).

Албанія та її Збройні сили зробили значний внесок в операціях із підтримки миру під егідою НАТО. Тим самим Албанія, разом з іншими державами-партнерами, реально забезпечувала нову роль Альянсу в підтримці миру в Європі та інших регіонах світу. Саме це допомогло Албанії розглядатися в якості держави, яка створює безпеку, а не споживає її⁶⁶.

Одним із ключових етапів на шляху Албанії до членства в Альянсі був Вашингтонський саміт НАТО 23–24.04.1999 року, під час якого глави держав та урядів держав-членів Альянсу визнали прагнення дев'яти держав, у тому числі й Албанії, приєднатися до Альянсу. За його результатами для Албанії, як і для інших кандидатів, було затверджено План дій щодо членства (ПДЧ).

У листопаді 1999 року Албанія в межах реалізації ПДЧ представила свою індивідуальну Річну національну програму дій щодо членства в НАТО. Албанія взяла на себе зобов'язання щодо досягнення 43 цілей партнерства, визначивши конкретні заходи, спрямовані на подальшу трансформацію її Збройних сил, їх приведення до нормативів і стандартів НАТО, а також можливості спільних дій зі збройними силами Альянсу.

На Празькому саміті 2002 року, що започаткував процес найбільшого розширення НАТО, сім країн, у тому числі й Албанія, отримали запрошення до членства в Альянсі.

У травні 2003 року Албанія, а також Хорватія, Македонія і США підписали «Хартію партнерства» або «А3». Ця Ініціатива була ознакою спільного бачення миру та стабільності в Південно-Східній Європі, вона сприяла більш тісній співпраці, яка поступово привела країни регіону до євроатлантичних структур із повноправним приєднанням до Альянсу, що й було її кінцевою метою.

Протягом 2004–2008 років Албанія продовжувала процес консультацій з Альянсом під час щорічних зустрічей, які проводилися в рамках PARP, ПДЧ, зустрічей міністрів держав-членів НАТО, Ради євроатлантичного партнерства тощо.

⁶⁶ ДОСЬЄ. Від Варшави до Бухареста. Історія відносин Албанії до вступу в НАТО. URL: <https://tesheshi.com/dossier-nga-varshava-ne-bukuresht-historiku-i-marredhenieve-deri-ne-anetaresimin-ne-nato/>

Під час Стамбульського саміту НАТО, проведеного в червні 2004 року, глави держав та урядів Альянсу привітали прогрес Албанії у виконанні її Річної національної програми в рамках ПДЧ та закликали продовжувати проведення реформ, необхідних для просування до членства в НАТО. Саміт визнав та високо оцінив прогрес Албанії та інших двох країн «А3» у виконанні Річних національних програм у межах реалізації ПДЧ, а також конструктивну роль зовнішньої політики Албанії для регіональної безпеки та стабільності⁶⁷.

На саміті, що відбувся в листопаді 2006 року в Ризі, Альянс розширив статус Албанії та інших країн-учасниць процесу ПДЧ до кандидата у члени НАТО. Відповідно, 02–04.04.2008 року на саміті в Бухаресті Альянс офіційно запросив Албанію та Хорватію стати його повноправними членами.

09.07.2008 року у Брюсселі після двох раундів переговорів між Албанією та Альянсом державами-членами блоку було підписано Протокол про вступ Албанії до НАТО та розпочато процес його подальшої ратифікації. 01.04.2009 року за результатами процесу ратифікації вказаного Протоколу державами-членами Альянсу Албанія стала повноправним членом НАТО.

Тобто, у випадку з Албанією від моменту початку співробітництва з НАТО у межах вищезгаданого НАСС, а також із моменту отримання нею ПДЧ до офіційного приєднання країни до НАТО пройшло, відповідно, майже *17 та 10 років*.

Литва

Процедура (етапи) та законодавче забезпечення інтеграції (набуття членства) Литви в НАТО

17.11.1990 року у Брюсселі відкрилося Балтійське інформаційне бюро Литовської Республіки та інших країн Балтії. Інформаційне бюро фактично виконувало дипломатичні функції, його діяльність була спрямована на налагодження міжнародних відносин Литви з ЄС та НАТО. Інформаційне бюро у Брюсселі діяло до визнання незалежності Литви, коли воно було реорганізоване в дипломатичне представництво.

Із 20 грудня 1991 року, тобто після розпаду СРСР Литва починає співпрацювати з НАТО (North Atlantic Treaty Organization), заснувавши з іншими балтійськими країнами Раду Північноатлантичного співробітництва.

04.01.1994 року Президент Литовської Республіки надіслав Генеральному секретарю НАТО листа із проханням щодо набуття Литвою членства у Північноатлантичному альянсі. 27.01.1994 року Литва приєдналася до Програми співробітництва з НАТО «Партнерство заради миру».

01.08.1997 року постановою Уряду Литви було створено представництво (місію) країни при штаб-квартирі НАТО.

⁶⁷ Istanbul Summit Reader`s Guide. URL: <https://www.nato.int/docu/rdr-gde-ist/rdr-gde-ist-e.pdf>

У квітні 1999 року на зустрічі лідерів НАТО, враховуючи прогрес Литви щодо підготовки до вступу до цієї організації, було ухвалено для неї План дій щодо членства (ПДЧ).

Через рік у столиці Литви Вільнюсі відбулася зустріч міністрів закордонних справ дев'яти країн-кандидатів у НАТО, на якій було прийнято спільну декларацію про розширення НАТО та визначено принципи співпраці Вільнюської десятки.

21.11.2002 року у Празі сім кандидатів у НАТО (окрім Литви – це Болгарія, Естонія, Латвія, Румунія, Словаччина та Словенія) отримали запрошення розпочати переговори з Організацією Північноатлантичного договору щодо вступу до НАТО⁶⁸.

01.03.2004 року Генеральний секретар НАТО поінформував Литву та шість інших країн, запрошених до Альянсу, що усі (на той час) дев'ятнадцять країн-членів НАТО схвалили протоколи про їх приєднання до Альянсу та запросив Литву розпочати ратифікацію Північноатлантичного договору.

10.03.2004 року Сейм Литовської Республіки ратифікував Північноатлантичний договір⁶⁹. 11.03.2004 р. відповідний Закон про ратифікацію та документ про приєднання до Північноатлантичного договору підписав Президент Литовської Республіки.

29.03.2004 року Литва (разом з Латвією, Естонією, Болгарією, Румунією, Словаччиною, Словенією) стала повноправним членом НАТО після того, як у Вашингтоні Прем'єр-міністр Литовської Республіки вручив на зберігання Державному секретарю США ратифікаційні грамоти про приєднання Литви до Північноатлантичного договору⁷⁰.

Таким чином, процедура інтеграції Литви до НАТО після приєднання країни до Програми співробітництва з НАТО «Партнерство заради миру» тривала *10 років*. У цей період у Литві Сеймом (парламентом) країни було ухвалено низку нормативно-правових актів, які законодавчо закріпили цей процес, визначивши необхідні завдання та цілі на шляху до вступу в НАТО, а також заходи, що забезпечили їх досягнення.

Так, 19.12.1996 року Сеймом був прийнятий Закон про основи національної безпеки Литовської Республіки (далі – Закон), який визначив інтеграцію до європейських та трансатлантичних структур як пріоритетну мету зовнішньої політики Литви та основний захід забезпечення її національної безпеки.

Відповідно до Закону система національної безпеки Литви розвивається як частина загальноєвропейської системи безпеки та трансатлантичної оборони. Держава гарантує національну безпеку, серед іншого, шляхом інтеграції країни до Європейського Союзу (ЄС), Західноєвропейського Союзу (ЗЄС) та Організації

⁶⁸ Prague Summit Declaration. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_19552.htm

⁶⁹ Lietuvos Respublikos Įstatymas Dėl Šiaurės Atlanto Sutarties Ratifikavimo. URL: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.4885D6D3FE39>

⁷⁰ Lithuania's membership in the North Atlantic Treaty Organization (NATO). URL: <https://www.urm.lt/default/en/foreign-policy/lithuania-in-the-region-and-the-world/lithuanias-security-policy/lithuanian-membership-in-nato>

Північноатлантичного договору (НАТО), набуття повноправного членства у цих організаціях. Закон передбачає, що Литва як повноправний член НАТО братиме активну участь у роботі організації, а також те, що членство Литви в НАТО спрямоване на підвищення довіри, стабільності та безпеки в регіоні та в усій Європі⁷¹.

Згідно з Розділом III Закону «Членство в Європейському Союзі та трансатлантичній оборонній організації» Литва прагне стати повноправним членом Організації Північноатлантичного договору та колективної трансатлантичної оборонної організації. Виразом цього стало офіційне звернення Литви до НАТО 04.01.1994 року із проханням про вступ до Альянсу. Прагнучи членства в НАТО, Литва готова взяти на себе свою частину загальної відповідальності у цій організації. Литва бере на себе відповідальність за захист свого суверенітету і території, а також зміцнення і підтримання національної системи оборони відповідно до стандартів НАТО. Членство Литви в НАТО спрямоване на підвищення довіри, стабільності й безпеки в регіоні та в усій Європі.

У Розділі IV Закону «Заходи щодо інтеграції в НАТО» визначається, що оборонна система Литви повинна бути послідовно інтегрована в оборонну систему НАТО. Інтеграція Литви в НАТО і прагнення до членства в цій оборонній організації, яка гарантує стабільність і безпеку, не є ворожими по відношенню до будь-якої іншої країни. У цьому Розділі також визначені відповідні заходи щодо активної інтеграції Литви в НАТО та зобов'язання щодо реалізації індивідуальної програми «Партнерство заради миру», яка узгоджена з НАТО та розглядає реалізацію її заходів як підготовку до повноправного членства в Альянсі.

Відповідно до статті 1 Закону про ратифікацію Північноатлантичного договору № IX-2054 від 10.03.2004 р.⁷² Сейм Литовської Республіки згідно з пунктом 16 статті 67 та пунктами 2 і 5 частини першої статті 138 Конституції Литовської Республіки, а також беручи до уваги відповідний Указ Президента Литовської Республіки № 387 від 03.03.2004 р., ратифікував Північноатлантичний договір від 4 квітня 1949 року. 11.03.2004 р. відповідний Закон був підписаний Президентом Литви.

Латвія

Процедура (етапи) та законодавче забезпечення інтеграції (набуття членства) Латвії в НАТО.

Процес інтеграції Латвії до Північноатлантичного альянсу розпочався у 1991 році, коли Латвія з потенційними партнерами НАТО заснувала Раду північноатлантичного співробітництва (НАСС).

14.02.1994 року Латвія приєднується до заснованої того ж року Програми НАТО «Партнерство заради миру». Програма надає можливість одержувати країні-

⁷¹ Закон про основи національної безпеки Литовської Республіки № VIII-49 від 19.12.1996 р. Офіційний сайт Сейму Литовської Республіки (Irs.lt). URL: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.34169/opFPguweQg>

⁷² Закон про ратифікацію північноатлантичного договору № IX-2054 від 10.03.2004 р. Офіційний сайт Сейму Литовської Республіки (Irs.lt). URL: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.228409?jfwid=m9nn4vr3u>

партнеру підтримку НАТО та держав-членів цього блоку для розвитку її системи оборони. Зокрема, Латвія з 1995 року бере участь у Процесі планування та аналізу партнерства заради миру (ПАРП) з метою кращої підготовки до спільних з Альянсом військових навчань.

У 1995 році ухвалено «Концепцію зовнішньої політики Латвійської Республіки», в якій вступ до НАТО названо одним із головних зовнішньополітичних пріоритетів.

У 1996 році Латвія подає заявку на участь у Силах імплементації під проводом НАТО (IFOR) і підписує Угоду про статус сил (SOFA) між країнами-членами НАТО та країнами-учасницями програми «ПЗМ» і Додатковий протокол до неї. Із метою посилення співпраці з НАТО колишній міністр оборони Латвійської Республіки призначений міністром з особливих доручень у справах НАТО і Західноєвропейського Союзу У цьому ж році Сейм Латвії схвалив рішення про участь у миротворчій місії НАТО на території колишньої Югославії⁷³.

Співробітництво Латвії з НАТО також відзначено участю в 1997 році делегації країни в установчому засіданні Ради євроатлантичного партнерства (ЕАРС) (м. Сінтра, Португалія), яка є правонаступницею Ради північноатлантичного співробітництва.

16.01.1998 року у Вашингтоні підписано Хартію про партнерство між Сполученими Штатами Америки та Латвією, Естонією і Литвою. Латвія засновує дипломатичне представництво при штаб-квартирі НАТО в Брюсселі, а також представляє План інтеграції Латвії до цієї організації.

У подальшому в 2003 році Латвія приєднується до найбільшої операції НАТО в Афганістані – Міжнародних сил сприяння безпеці в Афганістані (ISAF).

Слід зазначити, що Латвія, Литва та Естонія одночасно з підготовкою до вступу до НАТО та співробітництвом задля цього з Альянсом, у тому числі, шляхом участі в різних операціях та місіях, які проводилися під його егідою, також тісно співпрацювали у сфері безпеки й оборони між собою. Тим самим Латвія та інші балтійські країни оптимізували відповідні ресурси та можливості, а також створили ефективні механізми відповідного регіонального політичного й безпекового співробітництва⁷⁴.

Зокрема, із цією метою Постановою Уряду Латвійської Республіки № 121 від 06.09.1994 р. «Про Меморандум про співпрацю щодо створення Балтійського миротворчого батальйону»⁷⁵ прийнято зазначений Меморандум.

Розпорядженням Уряду Латвійської Республіки № 599 від 02.12.1997 р. «Про угоду Уряду Латвійської Республіки, Уряду Естонської Республіки та Уряду

⁷³ Latvia in NATO 15. URL: <https://www.mfa.gov.lv/en/media/2311/download>

⁷⁴ From independence to alliance NATO impact on Latvian security environment in the post Cold War era. URL: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/1/10/From_independence_to_alliance_NATO_impact_on_Latvian_security_environment_in_the_post_Cold_War_era_%28IA_fromindependence109451220%29.pdf

⁷⁵ Постанова Уряду Латвійської Республіки № 121 від 06.09.1994 р. «Про Меморандум про співпрацю щодо створення Балтійського миротворчого батальйону». Офіційний сайт. Likumi.lv – Законодавство Латвійської Республіки. URL: <https://likumi.lv/ta/id/239605>

Литовської Республіки щодо Балтійського батальйону»⁷⁶ було прийнято проект угоди Уряду Латвійської Республіки, Уряду Естонської Республіки та Уряду Литовської Республіки про Балтійський батальйон.

У подальшому, 10.12.1997 року в Таллінні на виконання Угоди Латвійської Республіки, Естонської Республіки та Литовської Республіки про створення спільного миротворчого підрозділу від 13.09.1994 року між Урядом Латвійської Республіки, Урядом Естонської Республіки та Урядом Литовської Республіки було підписано Угоду щодо Балтійського батальйону⁷⁷, яка діяла до 07.09.2005 р.

Сейм (парламент) Латвійської Республіки Законом «Про угоду Уряду Латвійської Республіки, Уряду Естонської Республіки та Уряду Литовської Республіки щодо Балтійського батальйону» від 26.02.1998 р.⁷⁸ затвердив зазначену Угоду.

Важливим етапом щодо правового регулювання процедури інтеграції Латвії до НАТО стали положення частини четвертої статті 1 вказаної Угоди про те, що Договірні Сторони погоджуються, що під час операцій, пов'язаних із Балтійським батальйоном, на території Договірної Сторони, статус збройних сил Договірних Сторін регулюється Угодою про статус сил між державами-членами Організації Північноатлантичного договору та державами-учасницями програми «Партнерство заради миру».

Окрім того, Розпорядженням Уряду Латвійської Республіки № 173 від 15.04.1998 р. «Про угоду між Урядом Латвійської Республіки, Урядом Естонської Республіки та Урядом Литовської Республіки про створення Балтійської системи спостереження за повітряним простором»⁷⁹ ухвалено Угоду Уряду Латвійської Республіки, Уряду Естонської Республіки та Уряду Литовської Республіки про створення системи спостереження за повітряним простором Балтії.

Сейм (парламент) Латвійської Республіки Законом «Про угоду між Урядом Латвійської Республіки, Урядом Естонської Республіки та Урядом Литовської

⁷⁶ Розпорядження Уряду Латвійської Республіки № 599 від 02.12.1997 р. «Про угоду Уряду Латвійської Республіки, Уряду Естонської Республіки та Уряду Литовської Республіки щодо Балтійського батальйону». Офіційний сайт. Likumi.lv – Законодавство Латвійської Республіки. URL: <https://likumi.lv/ta/id/46024-par-latvijas-republikas-valdibas-igaunijas-republikas-valdibas-un-lietuvu-republikas-valdibas-vienosanos-par-baltijas-bataljonu>

⁷⁷ Угода між Урядом Латвійської Республіки, Урядом Естонської Республіки та Урядом Литовської Республіки щодо Балтійського батальйону. Офіційний сайт. Likumi.lv – Законодавство Латвійської Республіки. URL: <https://likumi.lv/ta/lv/starptautiskie-ligumi/id/890>

⁷⁸ Закон «Про угоду Уряду Латвійської Республіки, Уряду Естонської Республіки та Уряду Литовської Республіки щодо Балтійського батальйону» від 26.02.1998 р.: Сейм Латвійської Республіки. Офіційний сайт. Likumi.lv – Законодавство Латвійської Республіки. URL: <https://likumi.lv/ta/id/47186-par-latvijas-republikas-valdibas-igaunijas-republikas-valdibas-un-lietuvu-republikas-valdibas-vienosanos-par-baltijas-bataljonu>

⁷⁹ Розпорядження Уряду Латвійської Республіки № 173 від 15.04.1998 р. «Про угоду між Урядом Латвійської Республіки, Урядом Естонської Республіки та Урядом Литовської Республіки про створення Балтійської системи спостереження за повітряним простором». Офіційний сайт. Likumi.lv – Законодавство Латвійської Республіки. URL: <https://likumi.lv/ta/id/47792-par-latvijas-republikas-valdibas-igaunijas-republikas-valdibas-un-lietuvu-republikas-valdibas-vienosanos-par-baltijas-gaisa-te...>

Республіки про створення Балтійської системи спостереження за повітряним простором» від 16.10.1998 р.⁸⁰ затвердив зазначену Угоду.

Відповідно до частини першої статті 1, частини третьої статті 3 Угоди Балтійська система спостереження за повітряним простором (далі – BALTNET) є регіональною організацією, створеною для отримання, координації та відображення інформації спостереження за повітряним простором, якою керують відповідно до статті IV цієї Угоди.

При цьому Сторони погоджуються, що під час діяльності, пов'язаної з BALTNET, на території зазначених країн статус їх збройних сил регулюється «Угодою про статус збройних сил держав-членів Організації Північноатлантичного договору та країн-учасниць», програмою «Партнерство заради миру» та відповідним національним законодавством. Із 2004 року повітряний простір Латвії охороняється авіацією країн-членів НАТО, що є одним із проявів солідарності союзників по Альянсу, а також можливістю спільно використовувати свої військово-технічні ресурси задля підвищення безпеки в регіоні. У 2013 році патрулювання повітряного простору НАТО над країнами Балтії вже як членами Альянсу набуло постійного та довгострокового характеру.

На саміті НАТО у Вашингтоні 23.04.1999 року Латвія разом із шістьма іншими країнами-кандидатами розпочала процес Плану дій щодо членства в Альянсі.

Розпорядженням Уряду Латвійської Республіки № 64 від 09.02.2000 р. «Про Меморандум про угоду між Урядом Латвійської Республіки та Організацією технічного обслуговування та постачання Організації Північноатлантичного договору (НАТО) про співпрацю у підтримці постачання»⁸¹, серед іншого, прийнято Меморандум про зазначену Угоду та додаток до нього, який в подальшому був підписаний у Брюсселі 05.07.2000 року⁸². Меморандум визначає основні засади щодо надання підтримки з постачання в певних сферах, включаючи військове обладнання, технічне обслуговування, закупівлю товарів і послуг, транспортування, управління конфігурацією та технічну допомогу.

Тобто ще до офіційного вступу до Альянсу процес інтеграції Латвії та інших балтійських країн супроводжувався відповідними спільними угодами між ними та державами-членами НАТО, внаслідок чого правова регламентація функціонування,

⁸⁰ Закон «Про угоду між Урядом Латвійської Республіки, Урядом Естонської Республіки та Урядом Литовської Республіки про створення Балтійської системи спостереження за повітряним простором» від 16.10.1998 р. : Сейм Латвійської Республіки. Офіційний сайт. Likumi.lv – Законодавство Латвійської Республіки. URL: <https://likumi.lv/ta/id/50296-par-latvijas-republikas-valdibas-igaunijas-republikas-valdibas-un-lietuvass-republikas-valdibas-vienosanos-par-baltijas-gaisa-te...>

⁸¹ Розпорядження Уряду Латвійської Республіки № 64 від 09.02.2000 р. «Про Меморандум про угоду між Урядом Латвійської Республіки та Організацією технічного обслуговування та постачання Організації Північноатлантичного договору (НАТО) про співпрацю у підтримці постачання». Офіційний сайт. Likumi.lv – Законодавство Латвійської Республіки. URL: <https://likumi.lv/ta/id/1040-par-latvijas-republikas-valdibas-un-ziemelatlantijas-liguma-organizacijas-nato-tehniskas-apkopes-un-apgades-organizacijas-vieno>

⁸² Меморандум про угоду між Урядом Латвійської Республіки та Організацією НАТО з технічного обслуговування та постачання про співпрацю у підтримці постачання. Офіційний сайт. Likumi.lv – Законодавство Латвійської Республіки. URL: <https://likumi.lv/ta/lv/starptautiskie-ligumi/id/1456>

управління та забезпечення діяльності їх збройних сил наближалася до відповідних стандартів НАТО.

Розпорядженням Уряду Латвійської Республіки № 516 від 18.09.2002 р. «Про основні принципи системи забезпечення країни, що приймає іноземні збройні сили»⁸³ прийнято керівні принципи системи забезпечення країни у випадку прийняття іноземних збройних сил.

21.11.2002 року під час саміту НАТО у Празі Латвія разом із деякими іншими країнами отримала запрошення розпочати переговори про вступ до Альянсу.

08.05.2003 року Сенат США одностайно ратифікував протоколи про приєднання Латвії до Північноатлантичного договору, після чого у грудні 2003 року Латвія вперше була представлена на сесії Північноатлантичної ради на рівні міністрів закордонних справ разом із країнами-членами НАТО.

29.03.2004 року Латвійська Республіка (разом із Болгарією, Литвою, Румунією, Словаччиною, Словенією, Естонією) стала повноправним членом НАТО, передавши Державному секретарю США на зберігання документи про приєднання до Альянсу.

02.12.2004 року Сеймом (парламентом) Латвійської Республіки було прийнято Закон, яким внесено зміни до Закону про національну безпеку від 14.12.2000 р.⁸⁴. Зокрема, частину першу статті 10 цього Закону доповнено пунктом шостим, згідно з яким Уряд Латвійської Республіки приймає рішення про необхідність підтримки з боку збройних сил Організації Північноатлантичного договору та держав-членів Європейського Союзу під час надзвичайного або воєнного стану, а також для посилення обороноздатності держави в мирний час, якщо запланована кількість іноземних військовослужбовців становить менше 100 осіб і тривалість перебування не перевищує шести місяців.

Особливістю інтеграції Латвії до НАТО та його структур, яка тривала *10 років*, окрім вищенаведеного, є також те, що урядом країни не було виконано всіх необхідних критеріїв для цього. Зокрема, з об'єктивних причин військові витрати держави не були збільшені до 2,0 % річного ВВП. Зазначене свідчить про переважно політичний характер рішення про прийняття Латвійської Республіки, як і інших нових членів, до Альянсу⁸⁵.

Естонія

Процедура (етапи) та законодавче забезпечення інтеграції (набуття членства) Естонії в НАТО.

Процедура інтеграції Естонії до НАТО за своїми ознаками є схожою з аналогічними процесами, які відбувалися в Литві та Латвії.

⁸³ Розпорядження Уряду Латвійської Республіки № 516 від 18.09.2002 р. «Про основні принципи системи забезпечення країни, що приймає іноземні збройні сили». Офіційний сайт. Likumi.lv – Законодавство Латвійської Республіки. URL: <https://likumi.lv/ta/id/66636-par-arvalstu-brunotos-spekus-uznemosas-valsts-atbalsta-sistemas-pamatnostadnem?&search=on>

⁸⁴ Закону про національну безпеку від 14.12.2000 р.: Сейм Латвійської Республіки. Офіційний сайт. Likumi.lv – Законодавство Латвійської Республіки. URL: <https://likumi.lv/ta/id/14011-nacionalas-drosibas-likums>

⁸⁵ Latvia's Integration into NATO. URL: <https://www.lai.lv/viedokli/latvias-integration-into-nato-262>

У прийнятому після проголошення незалежності Естонії в серпні 1991 року Меморандумі про зовнішню політику декларується невідкладність проведення реформ та інтеграції країни в європейську архітектуру безпеки, насамперед, вступ до НАТО⁸⁶.

Інтеграція Естонії до Північноатлантичного альянсу розпочалася в 1991 році в Римі, коли Естонія та інші країни Балтії, разом із потенційними партнерами з НАТО, заснували Раду Північноатлантичного співробітництва (НАСС). Зазначений орган став тією структурою, через яку після розпаду СРСР було започатковано співпрацю НАТО із країнами Центральної та Східної Європи, у тому числі, з Естонією.

03.02.1994 року Естонія приєднується до заснованої в тому ж році на Брюссельському саміті Альянсу Програми НАТО «Партнерство заради миру». Ця Програма надає можливість одержувати країні-партнеру підтримку держав-членів блоку для розвитку її системи оборони та безпеки. Із 1995 року Естонія бере участь у Процесі планування та аналізу партнерства заради миру (PARP), що відбувався під егідою ПЗМ.

У 1996 році в рамках індивідуального Плану дій «Інтенсифікований діалог з питань членства» Естонія почала переговори з НАТО щодо підготовки до вступу до організації.

У 1997 році у м. Сінтра (Португалія) делегація Естонії разом із міністрами закордонних справ країн-членів НАТО взяла участь в установчому засіданні Ради євроатлантичного партнерства (ЕАРС), яка стала правонаступницею Ради Північноатлантичного співробітництва⁸⁷.

Визначальною особливістю процедури інтеграції в НАТО Естонії, як і інших країн Балтії, а також держав, які вступали до Північноатлантичного блоку в період так званої «останньої хвилі», є те, що всі вони ще до офіційного вступу до організації брали активну участь у різних спільних військових операціях Альянсу.

Зокрема, у 1992–1995 роках естонські війська (ESTPLA-1 і 2) у складі данського батальйону (DANBAT) брали участь у миротворчій місії НАТО у Хорватії під час військових дій на території колишньої Югославії⁸⁸.

У 1995–2004 роках естонські військові підрозділи входили до складу спільних миротворчих сил під керівництвом НАТО під час, а також після закінчення Боснійської війни в Югославії⁸⁹.

Окрім того, Об'єднані військові сили Естонських сил оборони були розгорнуті: у 2003–2008 роках в Іраку та в Афганістані; із 2003 року – у Косово під

⁸⁶ A letter from 1949 indicates Estonia wanted to be a NATO founding member. URL: <https://estonianworld.com/security/the-74-year-old-letter-that-indicates-estonia-wanted-to-be-a-nato-founding-member/>

⁸⁷ Final Communiqu. Ministerial Meeting of the North Atlantic Council in Sintra, Portugal - 29 May 1997. URL: <https://www.nato.int/docu/pr/1997/p97-065e.htm>

⁸⁸ Balkan Veteranerne – Kroatien. URL: <https://www.unprofor.dk/balkanveteranerne/kroatien/>

⁸⁹ Operations abroad. URL: <https://mil.ee/en/defence-forces/operations-abroad/>

час операції Joint Interprise; із 2004 року – в Іраку у складі Тренувальної місії НАТО⁹⁰.

На саміті НАТО у Вашингтоні, який відбувався в 1999 році, Естонію визнано можливим кандидатом на членство, після чого розпочався процес виконання країною Плану дій щодо членства⁹¹.

У листопаді 2002 року на Празькому саміті Естонію, разом із Литвою, Латвією, деякими іншими країнами Східної Європи, запросили приєднатися до переговорів про вступ до НАТО⁹².

У січні – березні 2003 року проведено переговори щодо вступу Естонії до НАТО. 26.03.2003 року у Брюсселі Естонія, разом із Литвою, Латвією, Болгарією, Румунією, Словаччиною та Словенією, а також країни-члени НАТО підписали протоколи про приєднання до Північноатлантичного договору⁹³.

10.03.2004 року Рійгікогу (Парламент) Естонської Республіки ухвалив відповідний Закон про приєднання та ратифікацію Угоди про статус Організації Північноатлантичного договору та представників її держав-членів і міжнародний персонал з усіма додатками⁹⁴.

29.03.2004 року документи про приєднання до НАТО передано на зберігання Уряду Сполучених Штатів Америки у Вашингтоні, внаслідок чого Естонія стала повноправним членом Альянсу⁹⁵.

Таким чином, після приєднання до Програми «Партнерство заради миру» період інтеграції Естонії до НАТО, як і інших країн Балтії, становив *10 років*. Наразі Естонія є одним із небагатьох членів НАТО, витрати на оборону якого перевищили узгоджену ціль такого показника у 2 % ВВП. Водночас усі політичні партії, представлені в парламенті Естонії, підтримують збільшення таких витрат до 3 %⁹⁶.

Ізраїль

Ізраїльська модель співробітництва у сфері безпеки й оборони з НАТО та Сполученими Штатами Америки

1. Співробітництво Ізраїлю та НАТО

Основні засади для розвитку відносин між Ізраїлем і НАТО були закладені після започаткування у грудні 1994 року Середземноморського діалогу – форуму партнерства, метою якого є сприяння безпеці і стабільності в усьому

⁹⁰ ESTGUARD-1 lendab Bosnia-Hertsegoviina Vabariiki. URL: <https://mil.ee/uudised/estguard-1-lendab-bosnia-hertsegoviina-vabariiki/>

⁹¹ План дій щодо членства. Офіційний сайт. НАТО. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_27444.htm

⁹² Membership Action Plan (MAP), approved by the Heads of State and Government participating in the Meeting of the North Atlantic Council. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_27444.htm

⁹³ Estonia in NATO. URL: <https://www.eata.ee/en/nato/estonia-in-nato/>

⁹⁴ Акт про приєднання до Угоди про статус представників і міжнародного персоналу Організації Північноатлантичного договору та її держав-членів: Закон Рійгікогу Естонської Республіки. Офіційний сайт. Державний вісник (Riigi Teataja). URL: <https://www.riigiteataja.ee/akt/813506>

⁹⁵ Публікація «Хронологія вступу Естонії до НАТО та співробітництва». Офіційний сайт Естонської асоціації Північноатлантичного альянсу (НАТО) Eesti NATO Ühing (eata.ee). URL: <https://www.eata.ee/nato/eesti-natos/>

⁹⁶ A letter from 1949 indicates Estonia wanted to be a NATO founding member. URL: <https://estonianworld.com/security/the-74-year-old-letter-that-indicates-estonia-wanted-to-be-a-nato-founding-member/>

Середземноморському регіоні, а також розвиток добрих відносин і взаєморозуміння між державами-учасницями і членами НАТО⁹⁷.

У діалозі беруть участь сім держав – Ізраїль, Йорданія, Єгипет, Алжир, Туніс, Марокко і Мавританія. Він відбувається переважно на двосторонньому рівні (НАТО+1), але також передбачає регулярні багатосторонні зустрічі (НАТО+7). Однією з головних цілей Середземноморського діалогу є створення основи для діалогу і співпраці у сфері безпеки⁹⁸.

Функціонування Середземноморського діалогу забезпечується на основі таких принципів: недискримінація, самовизначення, двостороння взаємодія, ненав'язування, багатоманітність і взаємодоповнюваність з іншими міжнародними ініціативами в регіоні.

Загалом Середземноморський діалог за своєю природою – це гнучкий та унікальний форум, який протягом багатьох років постійно розвивався, щоб реагувати на зміни в регіоні. Варто також зазначити, що важливу роль для його розвитку відіграв Стамбульський саміт НАТО, проведений у червні 2004 року, під час якого глави і уряди держав-членів НАТО вирішили посилити практичний вимір співпраці з державами Середземноморського діалогу.

Це рішення знайшло своє відображення в Робочій програмі Середземноморського діалогу (Mediterranean Dialogue Work Programme, MDWP), до якої було включено низку нових заходів у різних пріоритетних сферах, узгоджених у Стамбулі, таких як оперативна сумісність, оборонна реформа і боротьба з тероризмом. MDWP готується персоналом НАТО і ґрунтується на матеріалах, отриманих від відповідних органів НАТО, а також від держав-учасниць Середземноморського діалогу. Після схвалення Північноатлантичною радою зазначений документ направляється на розгляд державам-учасницям Середземноморського діалогу з метою подальшої підготовки індивідуальних програм співробітництва між такими державами і НАТО⁹⁹.

У жовтні 2006 року НАТО та Ізраїль підписали Індивідуальну програму співробітництва (Individual Cooperation Program, ICP). При цьому Ізраїль став першою державою за межами Європи і першою серед держав Середземноморського діалогу, яка досягла такої двосторонньої угоди з НАТО¹⁰⁰.

Після цього, у грудні 2008 року ICP між НАТО та Ізраїлем була оновлена й дещо розширена детальним описом численних сфер співробітництва між державою і НАТО та включала, зокрема такі сфери, як: реагування на тероризм; обмін розвідданими; співпраця в галузі озброєнь і управління ними; ядерний, біологічний

⁹⁷ The North Atlantic Treaty Organization.Mediterranean Dialogue. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_52927.htm

⁹⁸ Mission of Israel to the EU and NATO. NATO-Med Dialogue. URL: <https://embassies.gov.il/eu/Relations/NATO-MediterraneanDialogueCountries/Pages/Departments.aspx>

⁹⁹The North Atlantic Treaty Organization.Mediterranean Dialogue Work Programme. URL: https://www.nato.int/cps/en/SID-684CDBA0-695D9925/natolive/official_texts_59857.htm

¹⁰⁰ Comitato Atlantico Italiano. NATO-Israel Relations: The Level of Ambition. URL: <https://www.comitatoatlantico.it/studi/nato-israel-relations-the-level-of-ambition/>

і хімічний захист; військова доктрина й навчання; цивільні плани на випадок надзвичайних ситуацій і готовність до стихійних лих.

Загалом такий формат двостороннього співробітництва між Ізраїлем та НАТО надав можливості для посилення співпраці ізраїльських служб безпеки і НАТО в різних сферах, сприяв збільшенню кількості спільних військових навчань НАТО та Ізраїлю, поліпшенню співпраці в галузі озброєнь і логістики, електронному підключенню Ізраїлю до системи НАТО тощо.

Наступним етапом розвитку співпраці НАТО з Ізраїлем та в цілому із державами-учасницями Середземноморського діалогу стала зустріч міністрів закордонних справ держав НАТО у квітні 2011 року в Берліні, під час якої було схвалено створення єдиного Партнерського меню співробітництва для всіх партнерів зі збільшеною кількістю заходів, доступних для держав Середземноморського діалогу.

Також у процесі розвитку відносин між Ізраїлем та НАТО на заміну Індивідуальній програмі співробітництва прийшла Індивідуальна партнерська програма співробітництва (Individual Partnership Cooperation Program, IPSP), яка зазвичай розробляється кожні два роки партнером у консультації зі штабом НАТО, а потім затверджується Північноатлантичною радою і партнером. При цьому структура програми адаптована до інтересів і цілей партнера та НАТО¹⁰¹.

Нинішня співпраця між Ізраїлем і НАТО також включає в себе:

- базу даних e-Prime, яка забезпечує електронний доступ до MDWP, що дозволяє здійснювати ретельний моніторинг заходів співпраці;
- Євроатлантичний координаційний центр реагування на природні лиха та катастрофи, метою якого є здійснення цілодобової та безперервної координації заходів допомоги у випадку природних лих і катастроф у державах-членах НАТО та державах-партнерах;
- Ініціативу НАТО щодо співпраці у навчанні (NATO Training Cooperation Initiative, NTCI), що включає курс НАТО з регіональної співпраці з питань безпеки на Близькому Сході в Оборонному коледжі НАТО у Римі, а також програму «Наука заради миру і безпеки» (Science for Peace and Security, SPS).

2. Співробітництво Ізраїлю та Сполучених Штатів Америки

Вбачається актуальним окремо висвітлити й питання співробітництва Ізраїлю зі Сполученими Штатами Америки як провідною державою-членом Альянсу.

Оскільки Держава Ізраїль не є членом НАТО, США та інші країни, що входять до цієї військово-політичної організації, не зобов'язані надавати йому військову допомогу відповідно до статті 5 основного установчого нормативно-правового документа Альянсу – Північноатлантичного договору від 04.04.1949 року¹⁰². Чинна ізраїльська військово-політична стратегія також не передбачає в майбутньому членства Держави Ізраїль в НАТО.

¹⁰¹ The North Atlantic Treaty Organization. Partnership tools. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_80925.htm

¹⁰² The North Atlantic Treaty. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_17120.htm

Водночас протягом усього періоду після створення НАТО Ізраїль підтримує особливі відносини як з Альянсом у цілому, так і, насамперед, зі Сполученими Штатами Америки як провідною країною цієї військово-політичної організації, отримуючи з боку США значну військово-політичну та економічну підтримку.

Із 1989 року Ізраїль входить до 17 країн, які мають офіційний правовий статус основних союзників США поза НАТО. Основний союзник поза НАТО (ОСП НАТО) (англ. *Major Non-NATO Ally* або *MNNA*) – визначення Уряду США, що обумовлює виключно тісні стратегічні та військові відносини із країнами поза межами Альянсу.

Введення подібного статусу у двосторонніх стосунках визначає пріоритетність розвитку відносин США з Ізраїлем як із країною, що є основним союзником США поза НАТО, у тому числі, можливість участі у спільних оборонних ініціативах, проведення спільних досліджень військового характеру, участі у низці контртерористичних заходів, постачання обмежених видів озброєння, спільної участі в науково-технічних дослідженнях та створенні нових видів озброєння, у тому числі в космічних проектах тощо.

Вищевказаний статус «Основного союзника США поза НАТО» надає Ізраїлю такі переваги в оборонній та безпековій сферах:

- участь у спільних проектах щодо досліджень і розробок із Міністерством оборони США на основі спільних витрат;
- участь у певних антитерористичних ініціативах;
- можливість закупівлі протитанкових патронів та інших боєприпасів зі збідненим ураном;
- володіння військовими резервними запасами обладнання, що належить Міністерству оборони США, яке зберігається поза межами американських військових об'єктів;
- отримання дозволу на використання американського фінансування для придбання або оренди певного оборонного обладнання;
- прискорена експортна обробка космічної техніки;
- отримання дозволу корпораціями Ізраїлю щодо надання заявок для укладення контрактів з Міністерством оборони США на ремонт та обслуговування військової техніки за межами США;
- можливість позичати матеріали та устаткування, необхідні для спільних досліджень та розробок, а також розвитку обладнання;
- можливість укладати угоди щодо спільного навчання та забезпечення тренування на двосторонній і багатосторонній основах, якщо угода є взаємною і передбачає відшкодування прямих витрат США;
- можливість на пріоритетній основі отримувати надлишкові оборонні матеріали;
- можливість укладати меморандуми про взаєморозуміння чи інші угоди з Міністерством оборони США про спільні оборонні дослідження;

- можливість ізраїльських компаній, як і компаній із країн-членів НАТО, змагатися за отримання контрактів на ремонт і підтримку обладнання Міністерства оборони США за кордоном;
- отримання дозволу для фінансування закупівель устаткування з виявлення вибухівки, проведення антитерористичних досліджень у рамках Робочої групи Міністерства оборони США з технічної підтримки.

Однак, навіть серед інших союзників, у тому числі країн-учасниць Північноатлантичного Альянсу, Ізраїль має особливі відносини із США як постійний та основний стратегічний партнер Сполучених Штатів у близькосхідному регіоні.

У грудні 2014 року в Конгресі США висунули ініціативу щодо надання Ізраїлю, порівняно з іншими основними союзниками США поза НАТО, найвищого статусу «*головного стратегічного партнера*», прийнявши для розгляду проект Закону про стратегічне партнерство між Сполученими Штатами Америки та Ізраїлем 2013 року¹⁰³.

Згідно з цим Законом новий статус Ізраїлю визначав би для нього надання додаткової підтримки в оборонній та енергетичній галузях, а також зміцнення співпраці в науковій сфері. Законопроект передбачав для США додатково збільшити свій запас військових резервів в Ізраїлі до 1,8 млрд доларів США¹⁰⁴. Проте законопроект до цього часу Конгресом не прийнято.

Між тим, Ізраїль як основний стратегічний партнер США поза НАТО залишається найбільшим сукупним отримувачем іноземної допомоги США після Другої світової війни. Із моменту створення у 1948 році Держави Ізраїль вона одержала в якості зовнішньої допомоги від Сполучених Штатів 150 млрд доларів (станом на лютий 2022 року). Крім того, за вказаний період США стали головним торговельним партнером Ізраїлю, що знаходиться у списку 25 ключових компаньйонів США. До 2023 року спільний товарообіг цих країн складав майже 50 млрд доларів.

На даний час допомога США Ізраїлю надається відповідно до укладених з цією метою міждержавних 10-річних угод. Остання з таких угод зобов'язує Уряд Сполучених Штатів Америки надати Ізраїлю військову та фінансову допомогу на суму 38 млрд доларів у період з 2019-го по 2028 роки.

Основна мета військової та фінансової допомоги, яку США надають у рамках співробітництва з Ізраїлем як «основним союзником США поза НАТО», полягає у забезпеченні постійного розвитку та модернізації оборонно-промислового комплексу і Армії оборони Ізраїлю (ЦАГАЛ) та, як наслідок, підтриманні постійної військової, оборонно-технічної переваги Ізраїлю над потенційними противниками в регіоні.

¹⁰³ H.R. 938, United States–Israel Strategic Partnership Act of 2014. URL: <https://www.cbo.gov/sites/default/files/113th-congress-2013-2014/costestimate/hr9380.pdf>

¹⁰⁴ Israel Hasn't Asked for Access to US Arsenal Stored in Israel. URL: <https://abcnews.go.com/blogs/politics/2014/07/israel-hasnt-asked-for-access-to-us-arsenal-stored-in-israel>

Наразі США є найбільшим постачальником сучасного озброєння для Ізраїлю, зокрема: винищувачів F-35; протиракетних систем; розвідувальних та ударних БПЛА; танків «Abrams»; платформ навігації; систем виявлення та спостереження тощо.

Співробітництво між США та Ізраїлем передбачає також реалізацію спільних програм щодо протидії кіберзагрозам, у тому числі, забезпечення кібернетичного захисту об'єктів енергетичної та іншої критичної інфраструктури, безпеки на кордонах та модернізації систем спостереження, відновлення та покращення військової інфраструктури – будівництва військових баз, створення командних центрів та інших об'єктів.

Окремі напрямки співробітництва США та Ізраїлю у сфері безпеки та оборони – це запобігання тероризму, проведення спільних спеціальних операцій проти терористичних угруповань, співпраця і допомога ізраїльським розвідувальним органам. Остання передбачає, окрім іншого, допомогу США ізраїльським спецслужбам в отримванні розвідувальної інформації із використанням сучасних, у тому числі, космічних технологій, постійний обмін актуальною інформацією та розвідданими щодо ситуації в регіоні тощо.

Проте, у будь-якому випадку найважливішим напрямом співробітництва між державами залишається військово-технічна співпраця. Завдяки цьому США та Ізраїль створюють спільні оборонні підприємства, Ізраїль отримує доступ до сучасних технологічних досягнень у цій сфері. Тому вищезазначена допомога Сполучених Штатів Америки Ізраїлю передбачає, насамперед, фінансування та кооперацію в галузі спільних військово-технічних розробок і технологій. Наприклад, відомі ізраїльські системи протиракетної оборони (ПРО) «Залізний купол» та «Праця Давида» є результатом співробітництва ізраїльського оборонного підприємства «Rafael Advanced Defense Systems» з американською компанією «Raytheon». Основними розробниками іншої ізраїльської системи ПРО «Стріла-3» є компанії «Israel Aerospace Industries» (Ізраїль) та «Boeing» (США).

У вказаному контексті основними заходами щодо інституційного забезпечення гарантій безпеки, які надаються Сполученими Штатами Америки Ізраїлю, можна назвати такі:

- укладення в 2016 році десятирічного Меморандуму про взаєморозуміння і співробітництво у сфері безпеки¹⁰⁵, відповідно до якого США зобов'язалися щорічно протягом 2019–2028 років виділяти 3,8 млрд доларів на оборонні поставки Ізраїлю в межах Програми іноземного військового фінансування (Foreign Military Financing, FMF) та окремо 500 млн доларів для фінансування Програми співпраці із протиракетної оборони¹⁰⁶;

¹⁰⁵ Memorandum of Understanding Reached with Israel. URL: <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2016/09/14/fact-sheet-memorandum-understanding-reached-israel>

¹⁰⁶ Current U.S. Missile Defense Programs at a Glance. URL: <https://www.armscontrol.org/factsheets/usmissiledefense>

- укладення Сполученими Штатами Америки та Ізраїлем декількох двосторонніх угод про співпрацю у галузі оборони, серед яких: Угода про взаємну оборонну допомогу (1952 р.); Загальна угода про безпеку інформації (1982); Угода про взаємну логістичну підтримку (1991 р.); Угода про статус збройних сил (1994 р.), яка є міжнародним договором, що визначає правове становище збройних сил однієї держави, якщо вони розташовані чи планують зайти на територію іншої держави¹⁰⁷;

- реалізація зазначеної американської Програми іноземного військового фінансування (Foreign Military Financing, FMF), що надає можливість отримувати Ізраїлю доступ до найсучаснішого американського військового обладнання, включаючи винищувачі-бомбардувальники п'ятого покоління F-35 Lightning. Серед інших видів зброї, закупівлю яких для Ізраїлю фінансують США у межах цієї Програми, є гелікоптери, танкери-заправники, високоточні боєприпаси тощо;

- діяльність об'єднаної військово-політичної групи між США та Ізраїлем, яка щорічно або раз на два роки збирається для визначення спільної оборонної політики, вирішення спільних загроз і проблем, а також визначення нових сфер співпраці щодо безпеки та оборони;

- утримування в Ізраїлі європейським командуванням США резервних складів військового обладнання і техніки, які можуть бути задіяні для посилення оборони Ізраїлю у випадку «значної військової надзвичайної ситуації». Вказане озброєння і обладнання на суму близько 2 млрд доларів включає боєприпаси, «розумні» бомби, ракети, військову техніку та військовий госпіталь на 500 ліжок. Ці військові резерви розміщені у шести різних місцях по всій країні;

- участь США разом з Ізраїлем у різноманітних спільних оборонних програмах та обмінах, зокрема, військових навчаннях «Juniper Falcon», а також у спільних дослідженнях та розробках зброї.

Таким чином, статус Ізраїлю як «основного союзника США поза НАТО» надає йому істотні переваги порівняно з іншими країнами, які не є членами НАТО і не мають названого статусу, у вигляді особливих, тісних стратегічних та військових відносин зі Сполученими Штатами Америки як провідною країною Північноатлантичного альянсу.

Підсумовуючи, слід зазначити, що Ізраїль як основний стратегічний партнер Сполучених Штатів поза НАТО залишається найбільшим сукупним отримувачем іноземної допомоги від США після Другої світової війни. Така військова і фінансова допомога, як і в цілому стосунки між державами, мають двосторонній, стабільний та системний характер, оскільки ґрунтуються, насамперед, на укладених із цією метою 10-річних та інших міждержавних угодах, а також діяльності

¹⁰⁷ The Mutual Defense Assistance Program. URL: <https://www.jstor.org/stable/1951465?typeAccessWorkflow=login>

об'єднаної військово-політичної групи, що визначає спільну оборонну політику та нові сфери співпраці в галузі безпеки та оборони.

Співробітництво США з Ізраїлем як із головним стратегічним партнером у регіоні, окрім прямих поставок сучасного озброєння, здійснюється за різними напрямками. Насамперед – це спільні програми щодо протидії кіберзагрозам, забезпечення кібернетичного захисту об'єктів енергетичної та іншої критичної інфраструктури, безпеки на кордонах, боротьби з тероризмом, відновлення та покращення військової інфраструктури, навчання військових. Однак основний напрямок такого співробітництва пов'язаний із розвитком та модернізацією оборонно-промислового комплексу, впровадженням сучасних технологій у цій сфері, що забезпечує підтримання постійної військової та оборонно-технічної переваги Ізраїлю над потенційними противниками.

III. Висновки.

Підсумовуючи викладене, слід зазначити, що інтеграція (набуття членства) в НАТО досліджуваних країн відбувалася згідно з єдиними спільними правовими засадами, передбаченими Північноатлантичним договором від 04.04.1949 року – основним документом, що регламентує створення та функціонування вказаної організації.

Положення Договору передбачають можливість приєднання до Альянсу нових держав за умов дотримання визначених у ньому принципів та відповідності встановленим НАТО та її державами-членами критеріям і вимогам.

Досвід усіх перелічених вище держав свідчить, що обов'язковою умовою для вступу країни-кандидата до Північноатлантичного альянсу є виконання заходів, спрямованих на реформування політичної, економічної, оборонної, бюджетної сфери, вирішення правових питань і питань інформаційної безпеки. Окрім того, обов'язковою вимогою для вступу є висновок про відповідність країни основним принципам, закладеним у Договорі, у тому числі, забезпечення цивільного контролю над збройними силами, існування стабільної демократичної політичної системи, що ґрунтується на свободі особистості та верховенстві права, спроможність країни та її військових підрозділів брати участь у колективній обороні НАТО.

Із метою досягнення необхідних для набуття членства в організації критеріїв всі держави-кандидати проходили попередній етап співробітництва з Альянсом у межах різноманітних програм і моделей спільного та індивідуального характеру.

Серед основних моделей співробітництва країн-кандидатів із НАТО, які передують приєднанню до Альянсу, можна виділити співпрацю в рамках Ради Північноатлантичного співробітництва (у подальшому – Ради євроатлантичного партнерства), Програми «Партнерство заради миру», Плану дій щодо членства в НАТО.

Рада Північноатлантичного співробітництва була створена в листопаді 1991 року як консультативний орган для реалізації стратегічної концепції Альянсу

та інституційної співпраці між НАТО і країнами Центральної і Східної Європи з питань політики та безпеки.

Прийнята Альянсом у січні 1994 року Програма «Партнерство заради миру» передбачає проведення більш тісної практичної двосторонньої співпраці між НАТО, її членами та державами-партнерами у військово-політичній сфері, у тому числі щодо здійснення необхідних реформ у пріоритетних для вступу до НАТО галузях.

Прийнятий у квітні 1999 року План дій щодо членства в НАТО (ПДЧ) є базовою, найбільш значущою моделлю співробітництва НАТО із країнами-претендентами, оскільки від виконання передбачених у ньому заходів безпосередньо залежить рішення щодо прийняття країни до Альянсу. ПДЧ складається з п'яти розділів, що стосуються: політичних та економічних питань; оборонних / військових питань; питань ресурсів; питань безпеки; правових питань. Кожна країна, яка отримала ПДЧ, додатково складає індивідуальну щорічну національну програму, спрямовану на реалізацію передбачених цим Планом заходів у вказаних сферах.

Проте деякі країни (наприклад, Фінляндія), враховуючи певні внутрішні та зовнішні політичні аспекти, набули членства в НАТО без виконання ПДЧ.

Окрім загальних моделей, для окремих держав-кандидатів можуть бути прийняті окремі індивідуальні програми співробітництва. Зокрема, із квітня 2008 року із Чорногорією проводився індивідуальний «Інтенсифікований діалог» із політичних, військових, фінансових питань, питань безпеки та публічної дипломатії. Із 2014 року для співпраці із Фінляндією застосовувалася індивідуальна програма «Партнера розширених можливостей» тощо.

Доволі поширеними також є різноманітні регіональні моделі співробітництва між НАТО та країнами-кандидатами на вступ до Альянсу. Серед них можна виділити співпрацю в рамках таких програм, як «Адріатична хартія» (для балканських країн, зокрема Хорватії, Чорногорії, Північної Македонії), «Ініціатива співробітництва в Південно-Східній Європі», «Організація співпраці міністрів оборони Південно-Східної Європи» тощо.

Визначальною особливістю процедури інтеграції в НАТО усіх без винятку вищезазначених країн-кандидатів було те, що вони ще до офіційного вступу до організації брали активну участь у діяльності окремих структур НАТО, а також у різних спільних військових операціях та місіях Альянсу, зокрема на території колишньої Югославії та Афганістану. Це надавало можливість, разом із одночасним реформуванням, наближати управління, функціонування та забезпечення діяльності їх збройних сил до відповідних стандартів та нормативів НАТО.

Безумовно ключове значення для набуття країнами-кандидатами членства у НАТО мала відповідна діяльність їх парламентів, спрямована на законодавче забезпечення цього процесу. Зокрема, підготовка та прийняття з цієї метою необхідних Стратегій та інших концептуальних документів, внесення змін до

Конституцій, ухвалення нових законів у сфері зовнішньої політики, оборони, функціонування збройних сил та окремих військових підрозділів, національної безпеки, участі військових підрозділів країни у миротворчих місіях та міжнародних силах НАТО тощо. Внаслідок цього на момент вступу законодавство та відповідна правозастосовна практика країн-кандидатів у цих галузях були повністю адаптовані до нормативів і стандартів Альянсу.

Окремо слід зазначити, що саме парламенти вказаних країн відповідали за прийняття законів та інших рішень, безпосередньо пов'язаних зі вступом держав до Північноатлантичного альянсу, без наявності яких він був би неможливий. Насамперед, це стосується прийняття законів про приєднання до Північноатлантичного договору та ратифікацію Угоди про статус Північноатлантичного союзу, національних представників і міжнародного персоналу.

Попри спільні ознаки щодо процедури приєднання до НАТО, досвід країн, що досліджувалися, вказує на індивідуальні особливості такого процесу з урахуванням різноманітних факторів, притаманних кожній країні. Внаслідок цього період, упродовж якого тривала процедура вступу до НАТО, варіюється від 11 місяців (Фінляндія) до 25 років (Північна Македонія). При цьому такий досвід свідчить про переважно політичний характер рішення про приєднання нових країн до НАТО та юридично необов'язковий характер механізму ПДЧ. Водночас процедури вступу країн-кандидатів до НАТО підтверджують пріоритетність таких критеріїв, як рівень демократичного врядування, верховенство права, відповідність існуючим стандартам та практикам НАТО, які є незмінними з 1949 року.

Законодавче забезпечення набуття членства в НАТО окремими країнами так званої «останньої хвили» доцільно врахувати при внесенні змін до законодавчих актів, спрямованих на реалізацію конституційної вимоги приєднання України до Північноатлантичного альянсу.

Основний напрямок співробітництва Ізраїлю із США пов'язаний із розвитком та модернізацією оборонно-промислового комплексу, впровадженням сучасних технологій у цій сфері. НАТО та Ізраїль мають Індивідуальну партнерську програму співробітництва, що сприяє посиленню співпраці ізраїльських служб безпеки і НАТО в різних сферах, збільшенню кількості спільних військових навчань, поліпшенню співпраці в галузі озброєнь і логістики, електронному підключенню Ізраїлю до системи НАТО тощо.

Досвід надання пакетів військової та фінансової допомоги на кшталт позаблокового ізраїльського варіанту Україна вже має. Цілі, визначені неофіційною стратегією національної безпеки Ізраїлю¹⁰⁸, можуть бути адаптовані до українського варіанту. Проте, оперуючи різними моделями, Україна, безумовно, формуватиме власну модель, зважаючи на сучасні виклики та вже досягнуті

¹⁰⁸ Eisenkot Gadi and Siboni Gabi. Guidelines for Israel's National Security Strategy. The Washington Institute for Near East Policy. 2019. 02 Oct. URL: <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/guidelines-israels->

результати. Пріоритетними політичними засобами забезпечення національної безпеки є особливі політико-стратегічні відносини із США, ЄС та НАТО, створення альянсів і налагодження співпраці з регіональними державами, а також розвиток взаємовигідних відносин і укладання угод з іншими країнами.

*Дослідницька служба
Верховної Ради України*

**Цей документ підготовлений Дослідницькою службою Верховної Ради України як довідковий інформаційно-аналітичний матеріал. Інформація та позиції, викладені в документі, не є офіційною позицією Верховної Ради України, її органів або посадових осіб. Цей документ може бути цитований, відтворений та перекладений для некомерційних цілей за умови відповідного посилання на джерело.*

Процедура інтеграції до (набуття членства в) Організації Північноатлантичного договору (НАТО) окремих країн Європи

№ з/п	Країна	Строк інтеграції до НАТО після початку співробітництва в рамках Програми «Партнерство заради миру» (окрім Фінляндії)	Моделі співробітництва з НАТО під час процедури інтеграції до Альянсу	Період виконання «Плану дій щодо членства» (Membership Action Plan), ПДЧ	Індивідуальні програми (моделі) співпраці з НАТО під час інтеграції до Альянсу	Регіональні програми (моделі) співробітництва з НАТО під час інтеграції до Альянсу	Дата підписання Протоколу про вступ до НАТО	Дата ухвалення парламентами країн-кандидатів законів про вступ до НАТО та ратифікацію Північноатлантичного договору	Дати (період) завершення ратифікації документів про вступ до НАТО парламентами держав-членів та набуття повноправного членства в Альянсі
1.	Фінляндія	11 місяців (18.05.2022–04.04.2023) (із моменту заявки про вступ до НАТО)	Програма «Партнерство заради миру» (Partnership for Peace), ПЗМ із 1994 року	-----	Програма «Партнер розширених можливостей» із 2014 року	-----	05.07.2022	01.03.2023	30.03.2023–04.04.2023
2	Північна Македонія	25 років (1995–2020)	Програма «Партнерство заради миру» (Partnership for Peace), ПЗМ із 1995 року	Виконання ПДЧ з 1999 по 2018 роки	-----	Із 2003 року участь у програмі співробітництва з НАТО «Адріатична Хартія», участь у програмі «Ініціатива співробітництва в Південно-Східній Європі»	06.02.2019	11.02.2020	11.02.2023–27.03.2023
3.	Чорногорія	10,5 років (2006–2017)	Програма «Партнерство	Виконання ПДЧ із	Програма «Інтенсифікова-	Із 2008 року участь у	19.05.2016	28.04.2017	10.05.2017–

			заради миру» (Partnership for Peace), ПЗМ із 2006 року	2009 по 2014 роки	ний діалог з НАТО» із 2008 року	програмах співробітництва з НАТО «Адріатична Хартія», «Ініціатива співробітництва в Південно-Східній Європі», «Організація співпраці міністрів оборони Південно-Східної Європи»			05.06.2017
4.	Хорватія	9 років (2000–2009)	Програма «Партнерство заради миру» (Partnership for Peace), ПЗМ із 2000 року	Виконання ПДЧ із 2002 по 2006 роки	Програма «Інтенсифікований діалог з НАТО» із 2001 року	Із 2003 року участь у програмі співробітництва з НАТО «Адріатична Хартія», участь у програмі «Ініціатива співробітництва в Південно-Східній Європі»	09.07.2008	25.03.2009	17.02.2009 01.04.2009
5.	Албанія	15 років (1994–2009)	Програма «Рада Північноатлантичного співробітництва з 1992 року,	Виконання ПДЧ із 1999 по 2008 роки	-----	Із 2003 року участь у програмі співробітництва з НАТО «Адріатична Хартія», участь у програмі	09.07.2008	27.03.2009	17.02.2009 01.04.2009

			Програма «Партнерство заради миру» (Partnership for Peace), ПЗМ із 1994 року			«Ініціатива співробітництва в Південно-Східній Європі»			
6	Литва	10 років (1994–2004)	Програма «Рада Північноатлантичного співробітництва з 1991 року, Програма «Партнерство заради миру» (Partnership for Peace), ПЗМ із 1994 року	Виконання ПДЧ із 1999 по 2002 роки	-----	-----	26.03.2003	10.03.2004	01.03.2004 29.03.2004
7.	Латвія	10 років (1994–2004)	Програма «Рада Північноатлантичного співробітництва з 1991 року, Програма «Партнерство заради миру» (Partnership for Peace), ПЗМ із 1994 року	Виконання ПДЧ із 1999 по 2002 роки	-----	-----	26.03.2003	10.03.2004	01.03.2004 29.03.2004

8.	Естонія	10 років (1994–2004)	Програма «Рада Північноатлантичного співробітництва з 1991 року, Програма «Партнерство заради миру» (Partnership for Peace), ПЗМ із 1994 року	Виконання ПДЧ із 1999 по 2002 роки	Програма «Інтенсифікований діалог із НАТО» із 1996 року	-----	26.03.2003	10.03.2004	01.03.2004 29.03.2004
9.	Ізраїль (у статусі основного союзника поза НАТО)	Співробітництво з НАТО триває 29 років із 1994 року (не передбачає майбутнього членства в НАТО)			Індивідуальна програма співробітництва (ICP) із 2006 року Індивідуальна програма партнерства і співробітництва (IPCP) із 2011 року	Програма «Середземноморський діалог» із грудня 1994 року			